

AKÇADAĞ (MALATYA) ERKEN TUNÇ ÇAĞI ARAŞTIRMALARI: YÜKSEK YAYLA KÜLTÜRLERİ VE SERAMİK REPERTUVARI

AKÇADAĞ (MALATYA) EARLY BRONZE AGE RESEARCH: HIGHLAND CULTURES AND CERAMIC REPERTOIRE

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 9 Aralık 2024	Received: December 9, 2024
Hakem Değerlendirmesi: 11 Aralık 2024	Peer Review: December 11, 2024
Kabul: 6 Mart 2025	Accepted: March 6, 2025

DOI: 10.22520/tubaar.1598606

Sevgi DÖNMEZ*

ÖZET

2020-2021 yılları araştırma sezonunda Akçadağ İlçesi sınırları içerisinde gerçekleştirilen arkeolojik yüzey araştırmaları neticesinde onlarca Erken Tunç Çağı (ETÇ) yerleşimi saptanmıştır. Akçadağ'ın jeomorfolojik ve coğrafi özellikleri, ETÇ topluluklarının yerleşim modelleri, üretim ilişkileri ve buna bağlı olarak gelişen seramik repertuarı ve bölgelerarası kültürel etkileşimdeki rollerinin aydınlatılması açısından önemli veriler sağlamıştır. Akçadağ Ovası, Sultansuyu ve Tohma havzalarında tespit edilen ETÇ yerleşimlerindeki seramik repertuarı, Yukarı Fırat Havzası yerleşimleri ile yoğun kültürel etkileşime işaret ederken Akçadağ sınırları içerisindeki Nurhak Dağları'nın kuzeydoğu uzantıları üzerinde yer alan yüksek yaylalardaki yerleşim modelleri ve seramikler, bölgenin pastoral mobilize toplulukları tarafından yoğun olarak kullanılmış olduğunu göstermektedir. ETÇ'de kullanılan yüksek yayla yerleşimlerinin stratejik konumu ve bu yerleşimlerin bir kısmında tespit edilen ve kurgan tipi gömü geleneğini yansıtan kromleklerin varlığı, bölgedeki mobilize pastoral toplulukların savunma ve kontrol temelli bir örgütlenmeyi içeren yeni bir sosyo-kültürel modele doğru evrildiğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akçadağ, Erken Tunç Çağı, Kurgan, Seramik, Yerleşim Modelleri

* Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Malatya / Türkiye
e-posta: sevgi.donmez@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0597-6585

ABSTRACT

As a result of the archaeological surface surveys conducted during the 2020-2021 research season within the borders of Akçadağ District, dozens of Early Bronze Age (EBA) settlements were identified. The geomorphological and geographical characteristics of Akçadağ have provided significant data on the settlement patterns, production relations, and ceramic repertoire of EBA communities, as well as their roles in interregional cultural interactions. The ceramic repertoire observed in the EBA settlements located in the Akçadağ Plain and the Sultansuyu and Tohma basins indicates intense cultural interactions with settlements in the Upper Euphrates Basin. Meanwhile, the settlement patterns and ceramics found on the highlands situated along the northeastern extensions of the Nurhak Mountains within Akçadağ's borders suggest that the region was heavily utilized by mobile pastoral communities. The strategic location of the highland settlements inhabited during the EBA, along with the presence of cromlechs reflecting the kurgan burial tradition at some of these settlements, points to an evolution towards a new socio-cultural model among the mobile pastoral communities in the region, comprising a defense- and control-oriented organization.

Keywords: Akçadağ, Early Bronze Age, Kurgan, Ceramic, Settlement Pattern

GİRİŞ

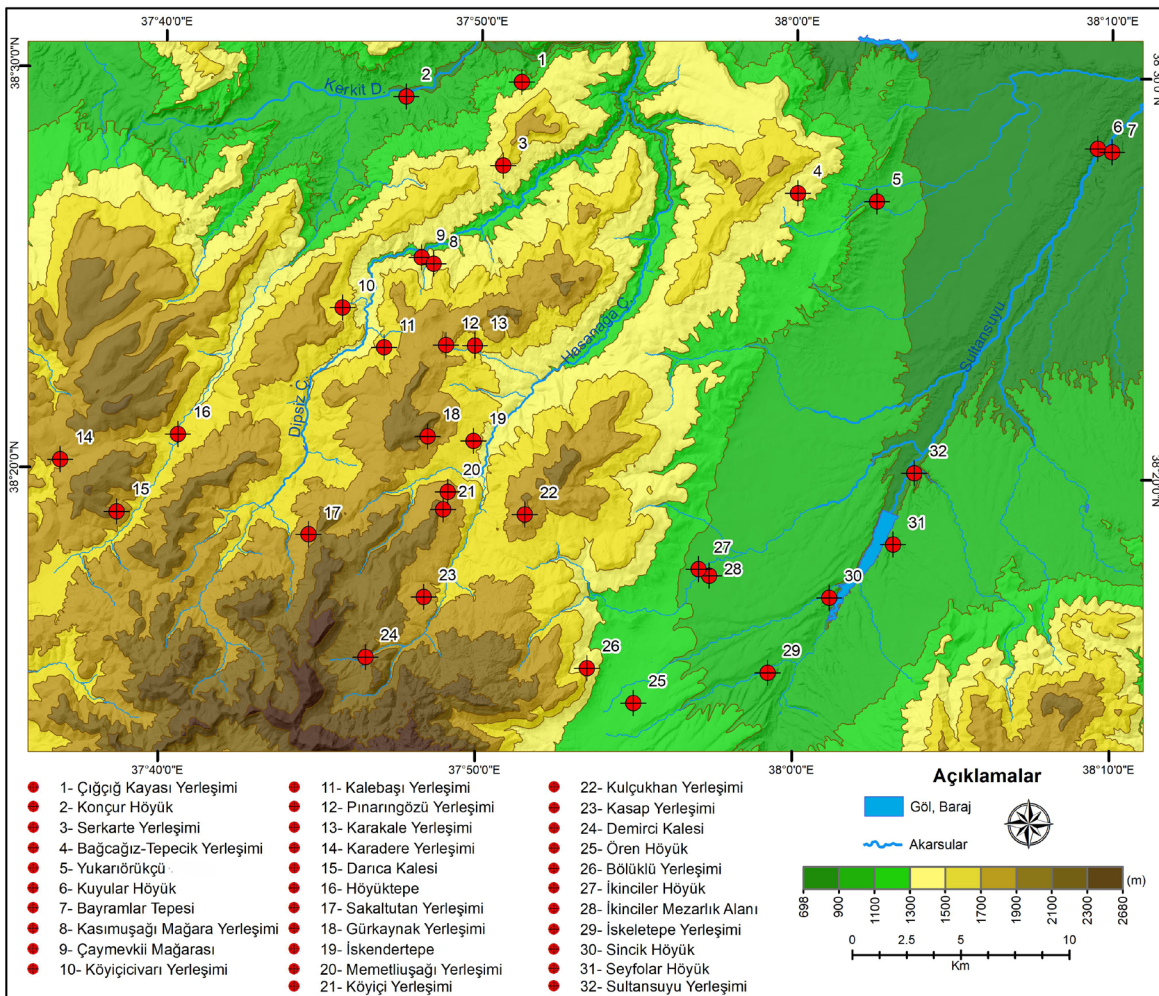
Doğu Anadolu'nun Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alan Akçadağ İlçesi, rakımı 800 m ile 2600 m arasında değişen bir saha içerisinde, Nurhak Dağları'nın kuzeydoğu uzantıları üzerinde çok sayıda platonun yer aldığı bir bölgedir (Arslan, 2002, s. 19). Akçadağ ilçesi, Tohma Havzası ile Orta Anadolu'ya, Sultansuyu Havzası ile Güneydoğu Anadolu'ya uzanan iki önemli geçiş güzergâhına sahiptir. Tohma Havzası ve Sultansuyu Havzası'nın birleştiği alanlar alüvyal düzlüklerden ve vadi taraçalarından oluşmaktadır. Arazide yükseklik arttıkça kireçli görünüm yoğunlaşmaktadır. Tohma Vadisi, Yazıhan-Akçadağ sınırı boyunca yaygın kireçtaşı kayalık alanları ile sert bir topografya sunar (Solak & Ünlüoğlu, 2012, s. 126-127). Tohma Vadisi'nden güneye doğru uzanan, derin akarsu vadileri ile yarılmış, yükseklikleri 1500-1800 m arasında değişen, genel olarak yatay duruşlu kireçtaşı bir yapıya sahip platolar, Levent, Büyükköy ve Doğanlar platoları olarak adlandırılmaktadır (Arslan 2002, s. 26-32). Sultansuyu Havzası'nın batısında ve Elbistan topraklarında yer alan Nurhak Dağları, Sultansuyu Havzası'na paralel olarak

kuzeydoğu yönünde uzanmakta ve Tohma Vadisi ile bölünmektedir. Nurhak Dağları üzerinde kuzeye doğru uzanan ve Tohma Vadisi ile birleşen derin akarsu vadileri aracılığıyla Elbistan Ovası ve Adıyaman-Gölbaşı'na kadar ulaşım sağlanmaktadır. Sultansuyu Havzası ise güneyde Islahiye, güneydoğuda Şanlıurfa'ya ulaşan geçitlerin kuzeyde birleşme noktasını oluşturmaktadır.

2020-2021 yılları araştırma sezonunda Akçadağ'da gerçekleştirilen "Bronz Çağı ve Demir Çağı" konulu yüzey araştırmalarında çok sayıda Erken Tunç Çağı (ETÇ) yerleşimleri saptanmıştır (Fig. 1). Akçadağ ETÇ araştırmaları, Arslantepe ETÇ kronolojisi esas alınarak alt dönemlere ayrılmıştır (Frangipane, 2019, s. 73, Tablo 1). Akçadağ'ın yüksek yaylalarında, vadi geçitlerinde ve havzalarda tespit edilen ETÇ yerleşimlerinden elde edilen seramik bulgular, bölgede, yerleşimlerin ETÇ II-III'de büyük bir artış gösterdiğine, ETÇ I yerleşimlerinin ise Malatya Ovası'nda karşımıza çıkan höyükleşmenin aksine sırt ve tepelerde yoğunlaştığına işaret etmektedir (Tablo 1).

Figür 1

Akçadağ Erken Tunç Çağı Yerleşimleri / Akçadağ Early Bronze Age Settlements

Tablo 1Akçadağ Erken Tunç Çağı Yerleşimleri / *Early Bronze Age Settlements in Akçadağ*

Yerleşimler / Settlements	Yerleşim Modelleri / Settlement Patterns	ETÇ I / EBA I	ETÇ II / EBA II	ETÇ III / EBA III
Bağcağız-Tepecik	Sırt / Ridge	X	X	X
İskeletepe	Tepe / Hill	X	X	X
Yukarıörtükçü	Sırt / Ridge	X	X	X
Çılgıç Kayası	Sırt / Ridge	X	?	
Gürkaynak	Tepe / Hill	X	X	?
Karadere	Sırt / Ridge	X	X	?
Höyüktepe	Sırt / Ridge	?	X	X
Köyiçi	Sırt / Ridge		X	X
Memetliuşağı	Sırt / Ridge	X	X	X
Köyiçicivarı	Düz / Flat	X	?	
İkinciler Höyük	Höyük / Mound	?	X	X
İkinciler Mezarlık Alanı	Tepe / Hill	?	X	X
Ören Höyük	Höyük / Mound	?	X	X
Bayramlar Tepesi	Tepe / Hill		X	X
Seyfolar Höyük	Höyük / Mound	?	X	X
Sincik Höyük	Höyük / Mound		X	?
Çaymekii	Mağara ve Sırt / Cave and Ridge		X	X
Darıca Kalesi	Tepe / Hill		X	X
Demirci Kalesi	Sırt / Ridge		X	X
Pınarın Gözü	Sırt / Ridge		X	X
İskendertepe	Tepe / Hill		X	X
Karakale	Sırt / Ridge		X	X
Kalebaşı	Tepe / Hill		X	X
Kasap	Düz / Flat		X	X
Kuyular Höyük	Höyük / Mound		X	X
Konçur Höyük	Höyük / Mound		?	X
Sakaltutan	Tepe / Hill	X	X	X
Kulçukhan	Tepe / Hill	X	X	X
Kasımuşağı Mağarası	Mağara / Cave		X	X
Serkarte	Tepe / Hill		X	X
Bölüklü	Sırt / Ridge	?	X	X
Sultansuyu	Sırt / Ridge		X	?

Akçadağ'ın havza ve yüksek yayla yerleşimlerinde saptanan ETÇ seramiklerinin büyük bir kısmı, Yukarı Fırat Havzası'nda ETÇ boyunca görülen dışı siyah, içi kırmızı veya tam tersi, açık "red black burnished ware" (RBBW), tek renkli "monochrome ware" seramiklerin alt grubu olan kahverengi açık "brownish burnished ware", siyah açık "black burnished ware", koyu

yüzlü "dark faced ware" seramiklerden oluşmaktadır (Palumbi, 2008, s. 95). Ayrıca, yoğunlukla havza ve ova yerleşimlerinde saptanan boya bezemeli seramikler, Yukarı Fırat Havzası'nda ETÇ II-III'de bilinen boya bezemeli seramikler ile benzer olup yüksek yayla yerleşimlerinde yok denecek kadar azdır.

Akçadağ'ın jeolojik özellikleri ve coğrafi yapısı göz önüne alındığında, bu sahada yapılan ETÇ araştırmaları, Yukarı Fırat Havzası'nda yüksek yayla kültürleri ile rakımı düşük alanlarda yer alan yerleşimlerin bulgularının karşılaştırılması, bölgeler arası kültürel ilişkilerin aydınlatılması, bölgedeki ETÇ topluluklarının sosyal örgütlenme ve üretim ilişkilerine dair tartışmalara katkı sağlayacak önemli veriler sunmaktadır.

AKÇADAĞ OVASI, SULTANSUYU HAVZASI VE TOHMA HAVZASI ERKEN TUNÇ ÇAĞI YERLEŞİMLERİ VE SERAMİK REPERTUVARI

2020 yılı Akçadağ araştırmaları, rakımı düşük ovalık alanlarda, vadi geçitlerinde ve havzalarda gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalar neticesinde ETÇ'ye ait seramik materyal sunan höyük, sırt ve tepe yerleşimlerinin varlığı tespit edilmiştir.

Akçadağ Sultansuyu Havzası Yerleşimleri

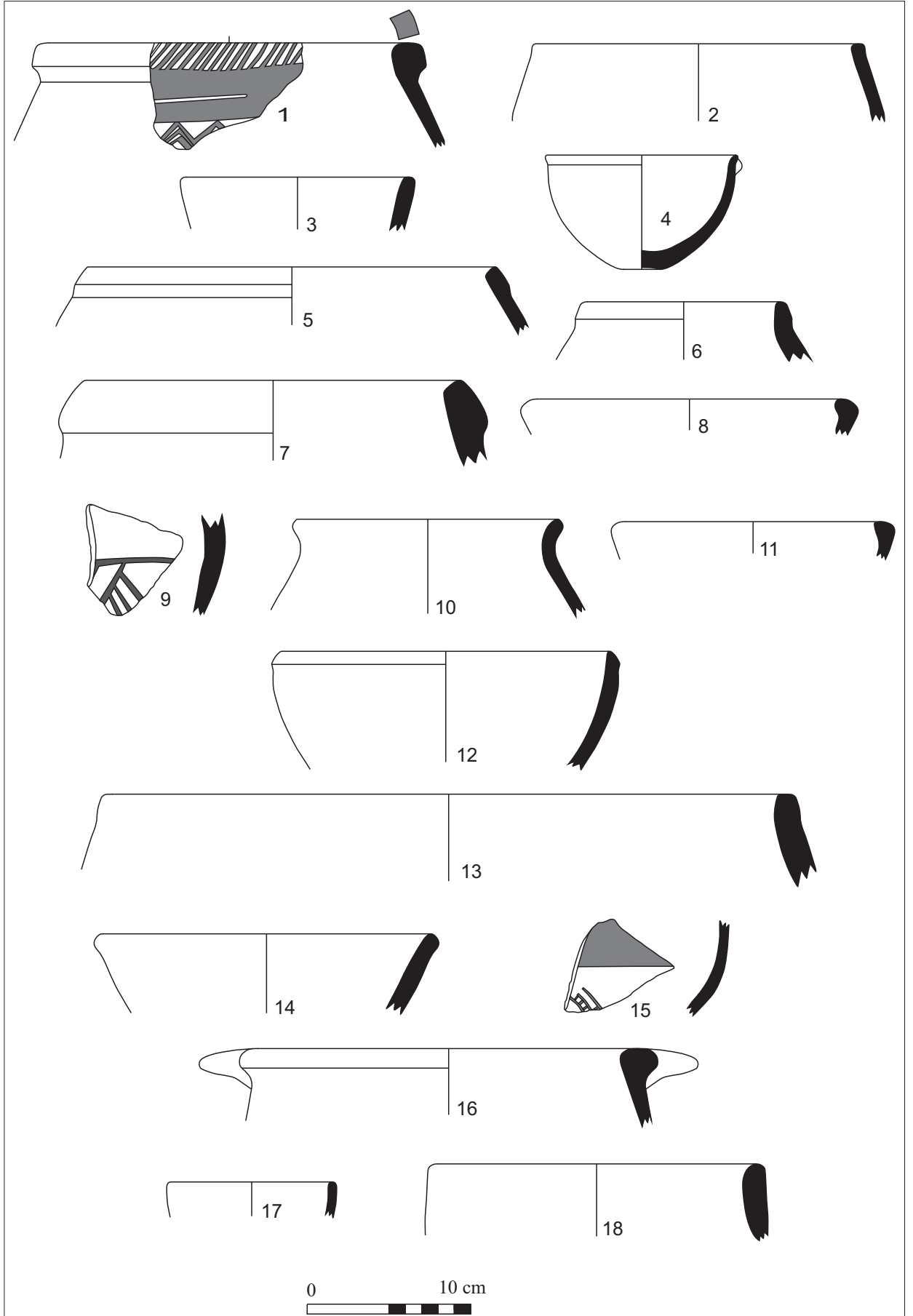
Bağcağız-Tepecik yerleşimi, Sultansuyu Havzası'nın 10 km batısında yer alan Karamağara Köyü sınırları içerisinde, deniz seviyesinden yaklaşık 1378 m yükseklikte, 80 x 50 m ebatlarında, kuzey-güney eğimli bir arazi üzerine kurulmuş bir sırt yerleşimidir. Yerleşimin yüzeyinde ETÇ I-II-III'ü temsil eden çok sayıda seramik materyal saptanmıştır (Dönmez, 2022a, s. 208, Res. 12). Yerleşimde bulunan çok sayıda boya bezemeli örnekler arasında, boya bezemeli bir çömlek parçası (Lev.1.1), Yukarı Fırat Havzası'nda ETÇ III'te oldukça yaygın bir boya bezeme geleneğini temsil etmektedir (Conti & Persiani, 1993, Fig. 10.4; Özfirat & Sagona, 1996-97, Fig. 10.1-2; Di Nocera, 2012, s. 111). Yerleşimde ETÇ II'ye ait, geniş ağızlı, boyunsuz, şişkin gövdeli çömlek (Lev.1.2), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 12.5) ve Arslantepe VIC'den (Conti & Persiani, 1993, Fig. 6.5) bilinen form özelliklerine sahiptir. Kırmızı siyah açık mal grubuna giren kâse (Lev.1.3), form ve yapım özellikleri bakımından, Geç Kalkolitik sonu ve ETÇ I'de Yukarı Fırat Havzası'nda bilinen, Kura-Aras etkili seramikler ile benzerdir (Esin, 1987, Lev. 53.242; Palumbi, 2008, Fig. 3.31/1, 4.12/1, 6.57/2; Işıklı, 2015, Fig. 6). ETÇ I'i temsil eden bir diğer kâse (Lev.1.4), bahçe tarımı faaliyetleri sırasında açılan çukurdan açığa çıkan dışı siyah, içi kırmızı renkli çömlek içerisinde bir bütün olarak bulunmuştur. Ağız kenarı memecikli olan bu kâsenin dışı kırmızı, içi siyah renkte olup Arslantepe (Palumbi, 2008, s. 226, Fig. 6.9/2-4) ve Dışlık Tepe'de (Dönmez, 2019, Fig. 2.2) bulunan kâse formları ile oldukça benzerdir.

Sultansuyu Havzası'nda, İkinciler köyü sınırları içerisinde, deniz seviyesinden 1062 m yükseklikte, yaklaşık 81 m x 100 m ebatlarındaki İkinciler Höyük ve höyüğün yaklaşık 300 m güneydoğusunda yer alan bir tepe üzerine kurulmuş İkinciler Mezarlığı'nda ETÇ II-III'ü temsil eden seramikler saptanmıştır. İkinciler Höyük yüzeyinde

toplanan ve ETÇ'ye tarihlendirebileceğimiz, kırmızı siyah açık mal, elde yapılmış çok sayıda amorf gövde parçalarının tarihlendirilmesi yapılamadığından höyüğün ETÇ I'de yerleşim görüp görmediği anlaşılamamıştır. Ağız kenarı kalınlaştırılmış, koyu yüzlü seramik grubu içerisinde değerlendirebileceğimiz, boyunsuz, şişkin gövdeli çömlek parçası (Lev.1.5), Yukarı Fırat Havzası'nda Korucutepe (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24. E10-11) ve İmikuşağı (Özfirat & Sagona, 1996-97, Fig. 5.1) yerleşimlerinde ETÇ II-III geçiş aşamasında görülen çömlek formlarını yansıtmaktadır. İkinciler Mezarlık Alanı'nda bulunan ağız kenarı kalınlaştırılmış, kısa boyunlu, şişkin gövdeli çömlek (Lev.1.6), ETÇ II-III geçiş aşamasına tarihlendirilen bir form olup Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 8.4), İmikuşağı (Özfirat & Sagona, 1996-97, Fig. 6.4) ve Korucutepe'den (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E11c) bilinmektedir. İkinciler Mezarlığı'nda saptanan kırmızı siyah açık mal amorf gövde parçaları form vermediğinden, bu parçaların ETÇ'nin hangi alt dönemine ait olduğu anlaşılamamıştır.

Sultansuyu Havzası'nda, deniz seviyesinden 1143 m yükseklikte, yaklaşık 230 m x 200 m ebatlarında oldukça büyük bir höyük yerleşimi olan Ören Höyük yüzeyinde çok sayıda ETÇ'ye ait seramik parçaları tespit edilmiştir. Höyük yüzeyinde tespit edilen kırmızı siyah açık mal amorf gövde parçalarının tarihlendirilmesi yapılamadığından, höyüğün ETÇ I'de yerleşim görüp görmediği anlaşılamamıştır. Yukarı Fırat Havzası'nın yerel kap repertuarını temsil eden, kırmızı siyah açık mal grubuna ait, ağız kenarı kalınlaştırılmış, kısa boyunlu çömlek (Lev.1.7), Arslantepe VIC (Conti & Persiani, 1993, Fig. 6.5) ve Korucutepe'de (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E7d), ETÇ II ve III'te bilinen bir formu yansıtmaktadır. ETÇ III'ün kahverengi açık mal grubuna giren, içbükey ağızlı kâse (Lev.1.8), form özellikleri bakımından Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 9.9) ve İmikuşağı'ndan (Özfirat & Sagona, 1996-97, Fig. 10.11) bilinen boya bezemeli kâseler ile benzerdir. Ören Höyük yüzeyinde saptanan boya bezemeli bir amorf parça (Lev.1.9), ETÇ II'de Malatya Ovası'nda Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 18-19) ve Arslantepe VIC'de (Conti & Persiani, 1993, Fig. 7.4-6) bilinen boya bezeme geleneğini yansıtmaktadır.

Sultansuyu Havzası'nda, deniz seviyesinden yaklaşık 750 m yükseklikte doğal bir tepe üzerine kurulmuş 100 m x 70 m ebatlarında Bayramlar Tepesi yerleşiminde, kahverengi açık mal grubuna ait seramik materyal saptanmıştır. Kısa boyunlu, dışı çekik ağızlı, şişkin gövdeli çömlek (Lev. 1.10), Korucutepe'de (Kelly-Buccelatti, 1978, Pl. 112.M) ETÇ II-III'de, Murat Höyük'te (Özdemir, 1921, Fig. 12.26) ETÇ III'te bilinen bir formdur. ETÇ III'ün tipik kâse formunu yansıtan örnek (Lev. 1.11), Norşuntepe (Hauptmann, 1972, Lev. 74.2-3, 75.2) ve Arslantepe VID'de (Conti & Persiani, 1993, Fig. 11.6) açığa çıkarılan ETÇ III kâse formları ile benzerdir.

Levha 1Akçadağ Havza Yerleşimleri Erken Tunç Çağı Seramikleri / *Early Bronze Age Ceramics of the Basin Settlements in Akçadağ*

Sultansuyu Havzası içerisinde, Bayramlar Tepesi'nin yaklaşık 700 m batısında, 40 m x 30 m ebatlarında küçük ölçekli bir höyük yerleşimidir. Höyük, modern tarım nedeniyle büyük oranda tahrip olmuş Kuyular Höyük yerleşiminde, kırmızı siyah açık ve koyu yüzü mal grubuna ait seramik parçaları saptanmıştır. Ağız kenarı hafif kalınlaştırılmış, koyu yüzü, derin kâse (Lev. 1.12), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 12.5), Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 8.9), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 7.6) ve Korucutepe'den (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E24) bilinen, ETÇ II-III geçiş aşaması kâse formları ile benzerdir.

Sultansuyu Havzası içerisinde, Kömekavak Köyü'nün 1 km güneybatısında, deniz seviyesinden 966 m yükseklikte, 110 m x 4 m ebatlarında, dalgalı morfolojiye sahip doğal tepelik alan üzerine kurulmuş İskeletepe yerleşimi yüzeyinde saptanan, kahverengi açık mal grubuna ait, ağız kenarı hafif kalınlaştırılmış, uzun boyunlu, geniş ağızlı çömlek (Lev.1.13), form özellikleri bakımından, Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 11.13), Arslantepe VIC (Conti & Persiani, 1993, Fig. 7.7), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 4.1) ve Korucutepe'den (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E11d) bilinmekte olup ETÇ II-III geçiş aşamasına tarihlendirilmiştir. İskeletepe yerleşiminin Geç Kalkolitik sonu, ETÇ I'de yerleşim gördüğüne işaret eden kırmızı siyah açık mal grubuna giren derin kâse (Lev.1.14), form özellikleri bakımından Tepecik'te (Esin, 1982, Pls. 75.1-2) Geç Kalkolitik dönemin sonlarına, Arslantepe VIB1'de (Palumbi, 2008, Fig. 4.12/4) ETÇ I'e tarihlendirilmiştir. İskeletepe yerleşiminin Güneydoğu Anadolu ile Malatya Ovası arasında kalan geçiş bölgesi üzerindeki önemli bir yerleşim olduğuna işaret eden ETÇ II-III geçiş aşamasına ait, kırmızımsı kahverengi boya bezemeli amorf parça (Lev.1.15), "*Karababa Boyalı*" olarak adlandırılan gruba girmektedir (Conti & Persiani, 1993, s. 384; Rova, 2000, s. 236, Fig. 6.9-11; Abay, 2007, s. 405). Bu boya bezeme geleneği, Malatya Ovası'nda, Arslantepe VIC (Conti & Persiani, 1993, Fig. 12.7) ve Gelinciktepe'den (Palmieri, 1967, Fig. 19.6, 21) bilinmektedir.

Sultansuyu Barajı'nın doğu bankında, deniz seviyesinden 908 m yükseklikte, Karapınar Köyünün 1,7 km kuzeyinde, kuzey, doğu ve batı yamaçları derin vadilik alanlara uzanan doğal tepelik bir alan üzerine kurulmuş, kuzeydoğu-güneybatı yönünden yaklaşık 500 m uzunluğunda, doğu batı yönünden 200 m genişliğinde bir alana yayılan Seyfolar Höyüğü'nde, ETÇ'ye ait, kırmızı siyah açık mal grubuna giren amorf gövde parçaları ve kahverengi açık seramikler saptanmıştır. Kahverengi açık mal grubuna ait, ağız kenarı kalınlaştırılmış, ağız kenarından tutamaklı çömlek parçasının formu (Lev. 1.16), Değirmen-tepe (Esin, 1987, Pl. 54.14), Köşkerbaba (Bilgi, 1987b, Pl. 149. B.66), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig.

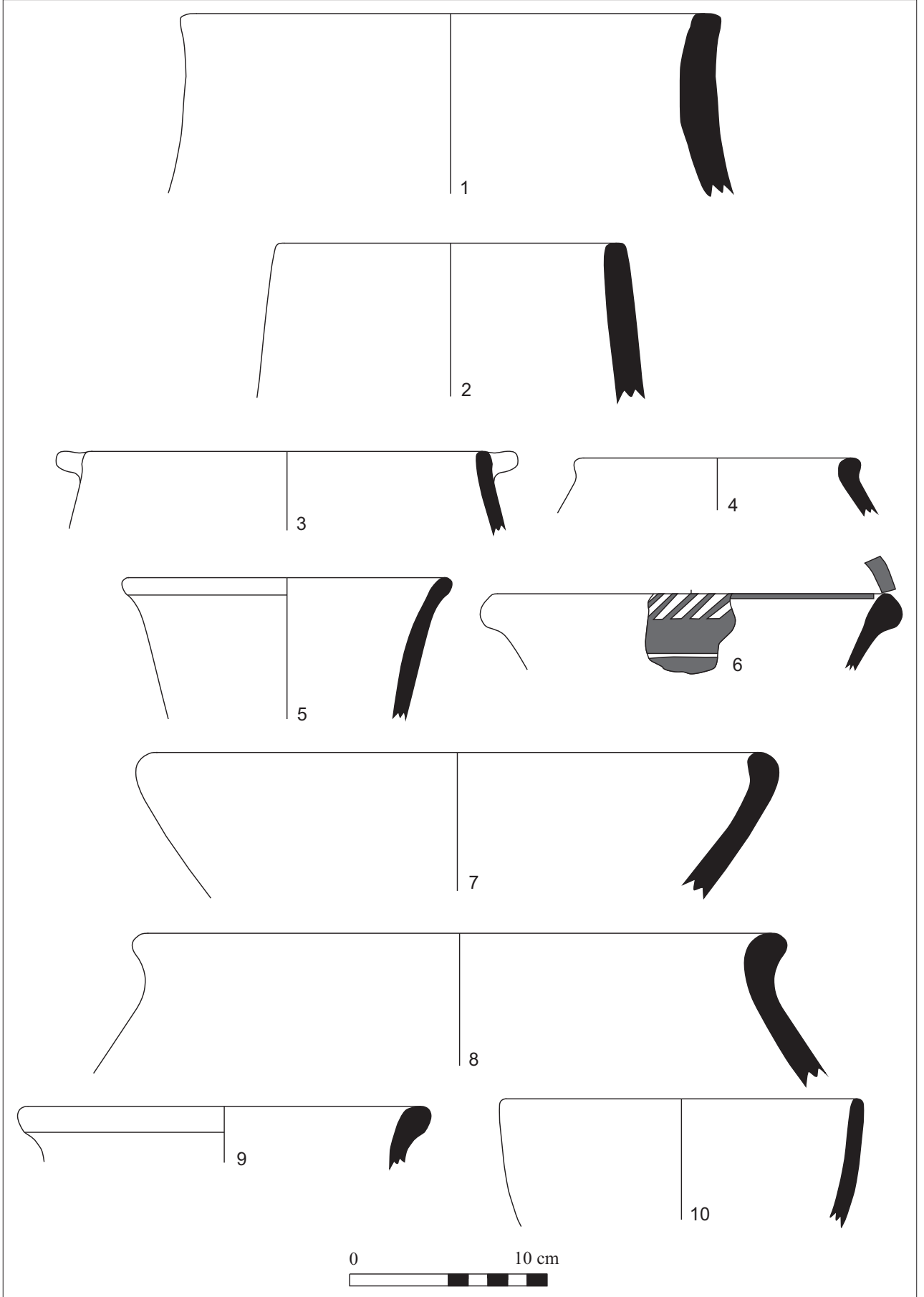
4.3), Tepecik (Esin, 1979, Pl. 62.16), Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 10.2) ve Gelinciktepe'den (Palmieri, 1967, Fig. 14.13) bilinmekte olup ETÇ II sonu-ETÇ III boyunca kullanılmıştır. Kahverengimsi gri renkte, açık kâse (Lev. 1.17), Arslantepe VIC (Conti & Persiani, 1993, Fig. 7.4), Korucutepe (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E23) ve İmikuşağı'nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 10.4), ETÇ II- III geçiş aşaması kâse formları ile benzerdir.

Sahilköy'ün 900 m kuzeyinde, deniz seviyesinden 876 m yükseklikte, Sultansuyu Barajı'nın batı bankında, Kuzeydoğu-güneybatı yönünde yaklaşık 160 m uzunluğunda, doğu batı yönünde yaklaşık 80 m genişliğinde bir alana yayılan Sincik Höyük yerleşiminin yüzeyinde saptanan düz boyunlu, hafif dışa çekik ağızlı çömlek (Lev. 1.18), form özellikleri bakımından ETÇ II'de Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 11.10) ve Arslantepe VIC'den (Conti & Persiani, 1993, Fig. 7.9) bilinen çömlekler ile benzerdir.

Deniz seviyesinden 908 m yükseklikte, Aydınlar Köyü'nün 1.7 km kuzeybatısında, Sultansuyu Havzası'nın doğusunda, 60 m x 30 m ebatlarında, yüksek tepelik bir alanda yer alan ve yoğunluklu olarak Ortaçağ buluntuları sunan Sultansuyu yerleşiminde saptanan kırmızı siyah açık, şişkin gövdeli bir çömleğe ait amorf gövde parçası muhtemelen ETÇ II'ye ait olmalıdır. Yerleşimin ebatları ve bulunduğu konum göz önüne alındığında ETÇ'de, muhtemelen geçici kamp alanı olarak kullanılmış olmalıdır.

Akçadağ Ovası Yerleşimleri

Akçadağ Ovası'nda, Yukarıörükçü Köyü'nün 500 m doğusunda, deniz seviyesinden 1023 m yükseklikte, köyün eski mezarlık alanı üzerinde 160 m x 140 m ebatlarında bir alana yayılan doğal tepelik alanın sırtına kurulmuş Yukarıörükçü yerleşimi yüzeyinde saptanan seramik parçaları, ETÇ I-II-III boyunca yerleşimin kullanıldığına işaret etmektedir (Dönmez, 2022a, s. 208, Res. 10-11). Uzun boyunlu, kırmızı siyah, açık çömlek parçası (Lev. 2.1), Yukarı Fırat Havzası'nda Arslantepe VIA, VB1, VIB2'de (Palumbi, 2008, Fig. 3.20/7, 4.4/6; 6.8/8, 6.20/5; Palumbi, 2012, Fig. 3.b), Norşuntepe'de (Palumbi, 2008, Fig. 6.48/2) ETÇ I'de, Kuzeydoğu Anadolu'da Karaz (Işıklı, 2005, Lev. 15) ve Sos Höyük VA (Sagona & Sagona, 2000, Fig. 6.3) ve Transkafkasya'da Treli'den (Sagona, 2018, Fig. 5.9/5) bilinen Kura-Aras çömlek formunu yansıtmaktadır. Geniş ağızlı, düz boyunlu, kırmızı siyah açık bardak (Lev. 2.2), Sos Höyük Vb (Sagona, 2000, Fig. 9.1), Arslantepe VIB1 (Palumbi, 2008, Fig. 6.9/1; Palumbi, 2012, Fig. 3. e), Taşkun Mevkii (Palumbi, 2008, Fig. 6.32/2) ve Tepecik'te (Palumbi, 2008, Fig. 6.55/1) ETÇ I, Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 10.2) ETÇ II'de görülen seramik formları ile benzerdir.

Levha 2Akçadağ Havza Yerleşimleri Erken Tunç Çağı Seramikleri / *Early Bronze Age Ceramics of the Basin Settlements in Akçadağ*

Ağız kenarından tutamaklı, geniş ağızlı, kırmızı siyah açkılı çömlek (Lev. 2.3), Arslantepe VIC-VID (Conti & Persiani, 1993, Fig.6.3-4, 8.10), Norşuntepe (Hauptmann, 1976, Pl. 52.7) ve İmikuşağı'ndaki (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 7.2) çömlek formları ile benzer olup ETÇ II sonu-ETÇ III geçiş aşamasına tarihlendirilmiştir. Ağız kenarı hafif dışa çekik, kısa boyunlu, siyah açkılı çömlek formu (Lev. 2.4), Norşuntepe (Hauptmann, 1979, Pl. 45.5), Korucutepe (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E2, E10), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 6.4) ve Arslantepe VID'den (Conti ve Persiani, 1993, Fig.10.1, 11.4-5) bilinmekte olup ETÇ II-III geçiş aşamasına tarihlendirilmiştir. Ağız kenarı kalınlaştırılmış, boyunlu çömlek parçası (Lev. 2.5), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 5.2,4) ve Korucutepe'de (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E1, E1a) ETÇ II-III boyunca kullanılmış çömlek formlarını yansıtmaktadır. Ağız kenarı boya bezemeli çömlek parçası (Lev. 2.6) Yukarı Fırat Havzası'nda ETÇ III'te oldukça yaygın bir boya bezeme geleneğini yansıtmaktadır (Conti & Persiani, 1993, Fig.11.5,7; Özfırat ve Sagona, 1996-97, Fig. 10.3,7,13). Yukarıörükçü yerleşiminde, ETÇ III'ü temsil eden kâse formları arasında, içbükey ağızlı kâse (Lev. 2.7), Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 11.1, 6), Norşuntepe (Hauptmann, 1972, Pls. 74.2-3, 75.1) ve Korucutepe'de (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E27) ETÇ III'te yaygın kullanılan kâseler ile benzer formdadır.

Akçadağ Tohma Havzası Yerleşimleri

Tohma Havzası içerisinde, deniz seviyesinden 916 m yükseklikte, Esenbey Mahallesi'nin 3,3 km doğusunda yer alan, yaklaşık 70 m x 50 m ebatlarında, doğal tepelik bir alan üzerine kurulmuş olan Konçur Höyük yüzeyinde saptanan kahverengi açkılı seramikler yanında çok sayıda kırmızı siyah açkılı amorf seramik parçaları ETÇ'ye tarihlendirilmiştir. Kısa boyunlu, dışa çekik ağızlı, ağız kenarı yuvarlatılmış çömlek (Lev. 2.8), Yarımca Höyüğü (Kökten, 1976, Pl. 12.15), Korucutepe (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E6), Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 11.4) ve Murat Höyük'te (Özdemir, 2021, Fig. 12.26) ETÇ III'de bilinen bir çömlek formuna sahiptir. Ağız kenarı kalınlaştırılmış, uzun boyunlu çömlek formu (Lev. 2.9), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 3.3) ve Korucutepe'de (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E6b) ETÇ II-III geçiş aşaması çömlek formları ile benzerdir. Tohma Havzasının güneyinde, Çatalbahçe Köyü sınırları içerisinde, deniz seviyesinden yaklaşık 1195 m yükseklikte, yaklaşık 15 m x 30 m ebatlarında, Çığçı Kayası adı verilen kayalık alan ve çevresinde Geç Kalkolitik sonu-ETÇ I'e tarihlendirebileceğimiz koyu yüzlü seramik parçaları saptanmıştır. Koyu yüzlü, kötü açılanmış, el yapımı kâse (Lev. 2.10), Tepecik (Palumbi, 2008, Fig. 3.31/1), Arslantepe VIB1 (Palumbi, 2012, Fig. 4. b) ve Değirmentepe'de (Esin, 1987, Pls. 55.249-250) saptanan kâse formları ile benzerdir.

Yerleşim, bulunduğu konum ve ebatları göz önüne alındığında, ETÇ'de, muhtemelen geçici kamp alanı olarak kullanılmış olmalıdır.

AKÇADAĞ-NURHAK DAĞLARI ERKEN TUNÇ ÇAĞI YERLEŞİMLERİ VE SERAMİK REPERTUVARI

Akçadağ'ın yüksek yayla kültürlerine ışık tutacak ETÇ araştırmaları, Nurhak Dağları'nın kuzeydoğu uzantıları üzerinde yer alan vadi geçitleri, yaylalar ve tepelik alanlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yukarı Fırat Havzası'nın mobilize gruplarına ait maddi kültür kalıntıları, Nurhak Dağları'nın kuzeydoğu uzantıları üzerinde yer alan sırt yerleşimleri, mağara yerleşimleri, kaya altı yerleşimleri ve tepe yerleşimlerinde yoğun olarak tespit edilmiştir.

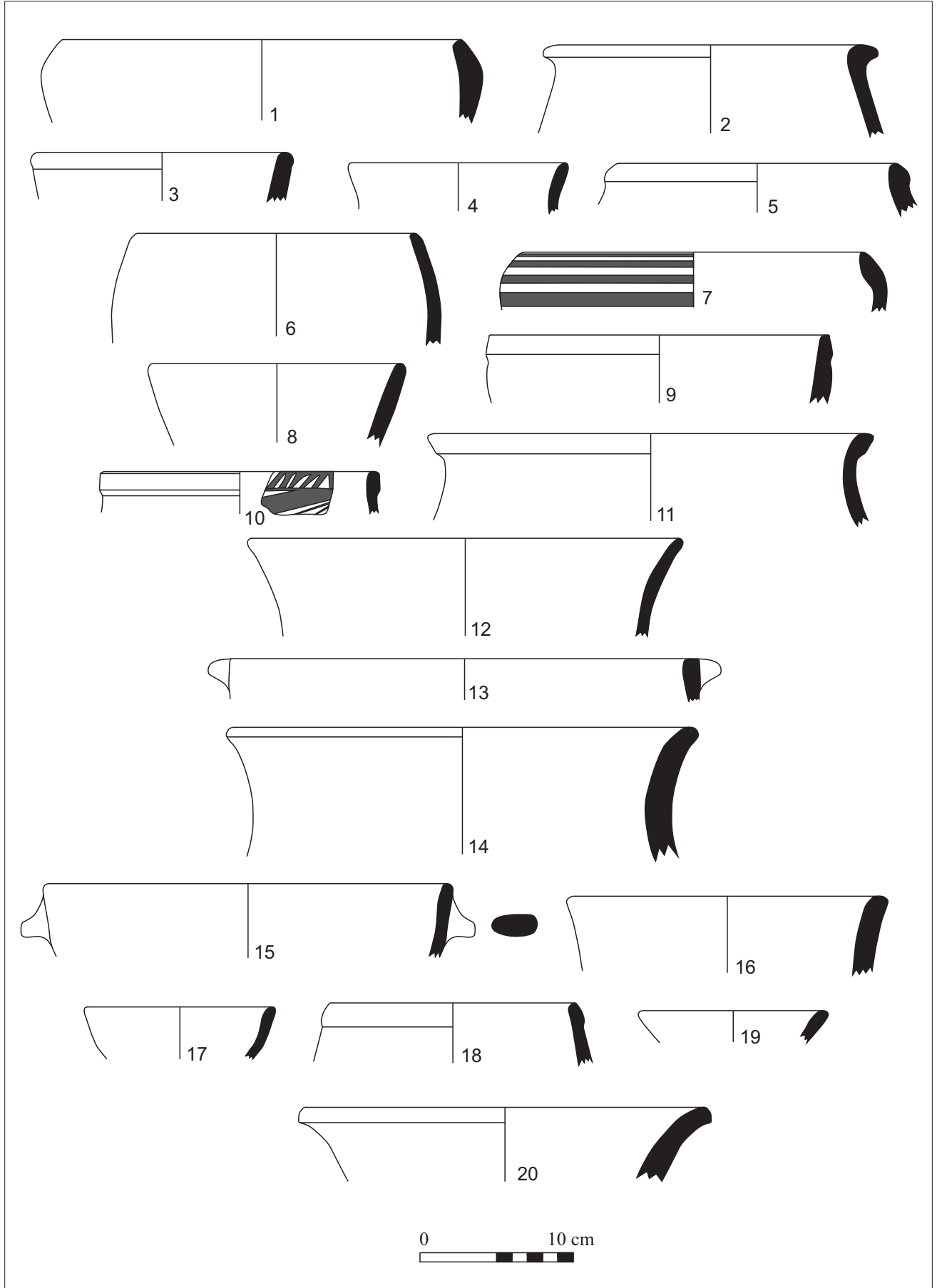
Çaymekkii Mağara Yerleşimi Kasımuşağı Mağarası

Kasımuşağı Köyü sınırları içerisinde, modern köy yerleşiminin 1,6 km kuzeyinde, kuzey ve batı yamacı derin vadilere açılan tepelik alanın üzerinde yer alan kireçtaşı kayalık alan ve bu alanda doğal olarak oluşmuş, deniz seviyesinden 1313 m yükseklikteki Çaymekkii Mağarası'nda ve kaya altında (Fig. 2a), çok sayıda ETÇ seramikleri ve öğütme taşları tespit edilmiştir (Dönmez, 2023, Res. 6-7). Kuzey ve güney olmak üzere iki girişi bulunan Çaymekkii Mağarası'nın uzunluğu 26 m, ortalama genişliği 13 m ve yüksekliği yaklaşık 10 m'dir. Mağaranın kuzey girişinin önünde yer alan kaçak kazı çukurlarından taş duvar kalıntıları açığa çıkmıştır (Fig. 2b). Yerleşimde tespit edilen, bazalttan yapılmış öğütme taşları (Fig. 2c), Gelinciktepe'de bulunan ve ETÇ II'ye tarihlendirilen öğütme taşları ile benzerdir (Palmieri, 1967, Fig. 27). 80 m x 50 m ebatlarında bir alana yayılan Çaymekkii kayalık alanı ve çevresindeki küçük buluntular ve mimari kalıntılar, yerleşimin ETÇ II-III'de kalıcı yerleşim olarak kullanıldığına işaret etmektedir.

Figür 2

Çaymekkii Yerleşimi (a), Taş Duvar Kalıntıları (b) ve Öğütme Taşları (c) / Çaymekkii Settlements (a), Stone Wall Ruins (b) and Grinding Stones (c).

Levha 3Akçadağ Yüksek Yayla Yerleşimleri Erken Tunç Çağı Seramikleri / *Early Bronze Age Ceramics of the Highland Settlements in Akçadağ*

Yerleşimde tespit edilen seramikler, kırmızı siyah açık, kahverengimsi açık ve kahverengimsi siyah alacalı (Mottled Ware) olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. İçbükey ağızlı kâse (Lev. 3.1), form bakımında, Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 9.9, 11.1), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 10.9), Şemsiyetepe (Darga, 1987, Pl. 188.7) ve Korucutepe’de (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E27) açığa çıkarılan, çoğunlukla boya bezemeli ETÇ III kâse formları ile benzerdir. Kırmızı siyah açık, ağız kenarı kalınlaştırılmış, geniş ağızlı, kısa boyunlu çömlek (Lev. 3.2), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 11.2) ve İmikuşağı’nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 6.7) ETÇ II ve ETÇ III’de bilinen çömlek formlarını yansıtmaktadır. Çaymevkii Mağara yerleşiminin 270 m kuzeybatısında, Kuruçay Deresi’nin 170 m güneyinde, vadilik alanın yamacında, deniz seviyesinden 1327 m yükseklikte, Kasımuşağı Mağarası’nda saptanan kırmızı siyah açık, şişkin gövdeli çömleklere ait amorf seramikler, yapı kalitesi anlamında Çaymevkii yerleşiminde saptanan seramiklerle benzer olup, muhtemelen ETÇ II-III’e ait olmalıdır.

Darıca Kalesi

Modern Darıca Köyü’nün 3,8 km güneybatısında, Akçadağ ile Elbistan arasındaki sınır noktada, Kale adı verilen mevkide, deniz seviyesinden 1920 m yükseklikte, 100 m x 60 m ebatlarında, batı-doğu eğimli bir tepenin doğusunda yer alan sarp kayalık alanların taş duvarlarla birleştirilmesiyle oluşturulan ve bir savunma yerleşimi özelliği taşıyan Darıca Kalesi’nde çoğunlukla form

vermeyen çok sayıda kırmızı siyah açık seramik parçaları tespit edilmiştir. Demir Çağı’nda ve Ortaçağ’da önemli bir savunma yerleşimi olan Darıca Kalesi’nin ilk defa ETÇ II’den itibaren yerleşim gördüğüne işaret eden seramik bulgular arasında ağız kenarı kalınlaştırılmış, kırmızı siyah açık derin kâse parçası (Lev. 3.3), Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 8.9), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 7.6) ve Korucutepe’den (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E24) bilinen ETÇ II-III geçiş aşaması kâse formları ile benzerdir.

Demirci Kalesi

Nurhak Dağları’nın kuzeydoğu uzantıları üzerinde, Modern Kepez Bucağı ve Çevirme Köyü’nün ortak yaylası olarak işlev gören, etrafı çeşitli dağlarla çevrilmiş olan Başyurt Yaylası’nda, deniz seviyesinden 1896 m yükseklikte, doğu-batı eğimli bir tepenin üzerinde, kuzey ve doğu yamacı sarp kayalık alandan oluşan Demirci Kalesi yer almaktadır (Fig. 3a). Yaklaşık 350 m x 2000 m ebatlarındaki Demirci Kalesi’nin güneybatı yamacında dışı siyah, içi kırmızı, kahverengi tonlarda, elde yapılmış, bazıları iyi, bazıları kötü açılanmış çok sayıda seramik parçaları saptanmıştır. Demirci Kalesi’nin yaklaşık 200 m güneybatısında, deniz seviyesinden 1896 m yükseklikte, özellikle ETÇ seramiklerinin yoğun olarak bulunduğu yamaca yakın konumda, zeminden yükseklikleri 30-40 cm, çapları 2-3 m arasında değişen, oval veya yuvarlak formda, üzeri irili ufaklı taşlarla kapatılmış, muhtemelen kurgan olabilecek 10’dan fazla kromlek tespit edilmiştir (Fig. 3b).

Figür 3

Demirci Kalesi Güney Yamacı (a) ve Demirci Kurganları (b) / *Demirci Fortress Southern Slope (a) and Demirci Kurgans (c).*

Demirci Kalesi'nin güneybatı yamacında tespit edilen seramikler arasında, uzun boyunlu çömlek formları (Lev. 3.4), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 11.25) ve Korucutepe'de (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E3) ETÇ II-III çömlek formları ile benzerdir. Kısa boyunlu, şişkin gövdeli, ağız kenarı kalınlaştırılmış çömlek (Lev. 3.5), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 11.13), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 4.6), Korucutepe (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E10) ve Arslantepe VID'den (Conti & Persiani, 1993, Fig. 8.4) bilinmekte olup ETÇ II-III geçiş aşamasına tarihlendirilmiştir.

Köyiçi Yerleşimi

Modern Ortaköy Köyü'nün 320 m güneybatısında, deniz seviyesinden 1890 m yükseklikte, bazaltik kayaların yoğun olduğu güney-kuzey eğimli bir tepe üzerine kurulmuş, yaklaşık 130 m x 50 m ebatlarında bir sırt yerleşimi olan Köyiçi yerleşiminin yüzeyinde dışı siyah içi kırmızı ya da kahverengi, elde yapılmış seramikler, kahverengi açkılı seramikler ve boyalı seramik parçaları saptanmıştır. Yerleşimin güney-kuzey eğimli batı yamacı üzerindeki kayalık alanların taş duvarlar örülerek birleştirildiği anlaşılmaktadır. Ağız kenarı hafif kalınlaştırılmış, şişkin gövdeli kâse formu (Lev. 3.6), ETÇ II'de Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 12.5), ETÇ II-III geçiş aşamasında İmikuşağı'nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 6.12) ve ETÇ III'de Köşkerbaba'da (Bilgi, 1987b, Pl. 149.A-246) bilinen bir formdur. Köyiçi yerleşiminden saptanan kâse parçası (Lev. 3.7), ETÇ III'de Yukarı Fırat Havzası yerleşimlerinde, özellikle boya bezemeli çömleklerde sıklıkla kullanılan bir forma sahiptir (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E27; Bilgi, 1987a, Pl. 131.A205; Conti & Persiani, 1993, Fig. 9.10, 11.9; Özfırat ve Sagona, 1996-97, Fig. 10.11). Hafif dışa çekik ağızlı derin kâse (Lev. 3.8) ETÇ II'de Gelinciktepe'de kullanılan bir formdur (Palmieri, 1967, Fig. 10.7). Ağız kenarı kalınlaştırılmış, şişkin gövdeli bir başka çömlek (Lev. 3.9), Arslantepe VID'den (Conti & Persiani, 1993, Fig. 10.3) bilinen çömlek ile benzerdir. Ağız kenarı kalınlaştırılmış, boya bezemeli çömlek parçası (Lev. 3.10), ETÇ III'te Yukarı Fırat Havzası'nda oldukça yaygın kullanılan boya bezeme geleneğine sahiptir (Koşay, 1976, Pl. 110; Darga, 1987, Pl. 187; Özfırat ve Sagona, 1996-97, Fig. 9.4). Kırmızı siyah açkılı mal grubuna giren, ağız kenarı kalınlaştırılmış çömlek (Lev. 3.11), ETÇ II-III geçiş aşamasında İmikuşağı'nda kullanılan formdur (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 3.2, 5.6).

Gürkaynak Yerleşimi

Gürkaynak Köyü'nün 640 m kuzeybatısında, deniz seviyesinden 1881 m yükseklikte, güney-kuzey eğimli bir arazide ve peyzaja hâkim bir noktada, yaklaşık 70 m x 39 m ebatlarında, bazaltik kayaların yoğun bulunduğu bir tepelik alanda yer alan ve bir sırt yerleşimi olan

Gürkaynak yerleşiminde saptanan kırmızı siyah açkılı, uzun boyunlu, şişkin gövdeli çömlek parçası (Lev. 3.12), Taşkun Mevkii'nde (Palumbi, 2008, Fig. 6.31/9) ETÇ I'e, Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 10.9) ETÇ II'ye tarihlendirilen çömlek formları ile benzerdir. Ağız kenarından tutamaklı, kahverengi açkılı çömleğin formu (Lev. 3.13), Arslantepe VIC (Conti & Persiani, 1993, Fig. 6.5) ve İmikuşağı'nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 7.2) ETÇ II-III geçiş aşamasına tarihlendirilen çömlek formlarını yansıtmaktadır.

Karadere Yerleşimi

Darıca Köyü'nün 5,1 km batısında, deniz seviyesinden 1700 m yükseklikte, kuzeydoğu-güneybatı eğimli bir tepe üzerine kurulmuş, yaklaşık 150 m x 140 m ebatlarında bir sırt yerleşimi olan Karadere yerleşimi yüzeyinde ETÇ'nin üç alt dönemini temsil eden seramik materyal tespit edilmiştir. Yerleşimin özellikle kuzey-kuzeydoğu ve kuzeybatı yamacı volkanik kayalardan oluşmaktadır. Karadere yerleşiminde saptanan kırmızı siyah açkılı, uzun boyunlu, dışa çekik ağızlı çömlek (Lev. 3.14), Taşkun Mevkii'nde (Palumbi, 2008, Fig. 6.31/9) ETÇ I'e ve Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 11.25) ETÇ II'ye tarihlendirilen çömlek formları ile benzerdir. Kırmızı siyah açkılı, gövdesinden tutamaklı kâse formu (Lev. 3.15), Arslantepe VIB1'de bilinen bir form olup ETÇ I'in başlarına tarihlendirilmiştir (Palumbi, 2008, Fig. 6.9/4). Uzun boyunlu, kırmızı siyah açkılı çömlek (Lev. 3.16), form özellikleri bakımından Arslantepe VIB2'de (Palumbi, 2008, Fig. 6.20/5) ETÇ I'in sonlarına, Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 11.24) ETÇ II'ye tarihlendirilmiştir. Ayrıca bu çömlek formu Kalecik yerleşiminin yüzey malzemesinde de tespit edilmiştir (Kökten, 1974, Lev. 29.138). Kahverengi astarlı kâse (Lev. 3.17), Arslantepe VID'de ETÇ III'ün başlarından itibaren kullanılan kâse formlarını yansıtmaktadır (Conti ve Persiani, 1993, Fig. 8.7). Ağız kenarı kalınlaştırılmış çömlek (Lev. 3.18), Arslantepe VID'de (Conti ve Persiani, 1993, Fig. 9.6) ve İmikuşağı'nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 5.1) ETÇ II-III geçiş aşamasında kullanılan çömleklerin formu ile benzerdir.

Pınaringözü Yerleşimi

Tataruşağı Köyü'nün 1 km batısında, deniz seviyesinden 1635 m yükseklikte, yaklaşık 150 m x 65 m ebatlarında bir sırt üzerine kurulmuş Pınaringözü yerleşiminin yüzeyinde çok sayıda ETÇ seramiğinin yanı sıra yoğun olarak çakmaktaşı çekirdek parçaları ve çakmaktaşı aletler saptanmıştır (Dönmez, 2023, Res. 2). Yerleşimin yüzeyinde saptanan kaçak kazı çukurundan, taş duvar kalıntıları açığa çıkmıştır. Yerleşim, kuzey ve doğu yönünden akarsu vadisine ulaşan sarp kayalık alandan oluşmaktadır. Yerleşimde saptanan, geniş ağızlı, siyah açkılı kâse (Lev. 3.19), Gelinciktepe'de ETÇ II'de

bilinen bir forma sahiptir (Palmieri, 1967, Fig. 12.2). Kırmızı siyah açık mal grubuna ait, ağız kenarı kalınlaştırılmış, kavisli bir boyna sahip, dışbükey ağızlı çömlek (Lev. 3.20), ETÇ II-III geçiş aşamasında Korucutepe (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E8B) ve İmikuşağı'nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 3.3) kullanılan çömleklerle benzerdir.

Höyüktepe Yerleşimi

Modern Darıca Köyü'nün içinde, deniz seviyesinden 1552 m yükseklikte, Akçadağ-Elbistan karayolunun hemen kuzey kenarında, yaklaşık 230 m x 70 m ebatlarında, kuzeydoğu-güneybatı eğimli bir tepenin sırtına kurulmuş olan Höyüktepe yerleşiminin güneybatı yamacında ETÇ II-III'e ait kahverengi ve siyah seramik materyal tespit edilmiştir. Kırmızı siyah açık amorf seramik parçaları form vermediğinden yerleşimin ETÇ I'de kullanılıp kullanılmadığı anlaşılamamıştır. Dışa çekik ağızlı, düz boyunlu çömlek (Lev. 4.1), İmikuşağı'nda ETÇ II-III geçiş aşamasına tarihlendirilen çömlek formu ile benzerdir (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 3.5). Ağız kenarı kalınlaştırılmış çömlek formu (Lev. 4.2), Arslantepe VID'de (Conti & Persiani, 1993, Fig. 9.6) ve İmikuşağı'nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 5.1) ETÇ II-III geçiş aşamasına tarihlendirilmiştir.

İskendertepe Yerleşim

Durulova Köyü'nün yaklaşık 1 km güneydoğusunda, deniz seviyesinden 1573 m yükseklikte, yaklaşık 65 m x 70 m ebatlarında bir sırt yerleşimi olan İskendertepe yüzeyinde kırmızı siyah veya kahverengi açık, ağız kenarları kalınlaştırılmış çömlek ve kâse parçaları tespit edilmiştir. Uzun boyunlu çömlek (Lev. 4.3), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 11.1), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 5.2) ve Korucutepe'de (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E6b) ETÇ II-III'te bilinen bir formu yansıtmaktadır. Ağız kenarı kalınlaştırılmış kâse (Lev. 4.4), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 12.9), Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 8.9) ve Korucutepe'den (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E35) bilinen bir form olup ETÇ II-III geçiş aşamasına tarihlendirilmiştir.

Kalebaşı Yerleşimi

Çakılıpınar Köyü'nün 300 m güneyinde, deniz seviyesinden 1600 m yükseklikte, batı-doğu eğimli bir arazi üzerinde, kuzey, kuzeybatı, batı, güneybatı yamacı sarp kireçtaşı kayalık alana açılan, yaklaşık 230 m 140 m ebatlarında bir sırt üzerine kurulmuş Kalebaşı yerleşimi yüzeyinde ETÇ II-III göçerleri tarafından kullanılmış kırmızı siyah ve kahverengi açık mal grubuna ait seramik parçaları tespit edilmiştir. Kırmızı siyah açık mal grubuna ait kâse (Lev. 4.5), form özellikleri bakımından Gelinciktepe'de ETÇ II'ye

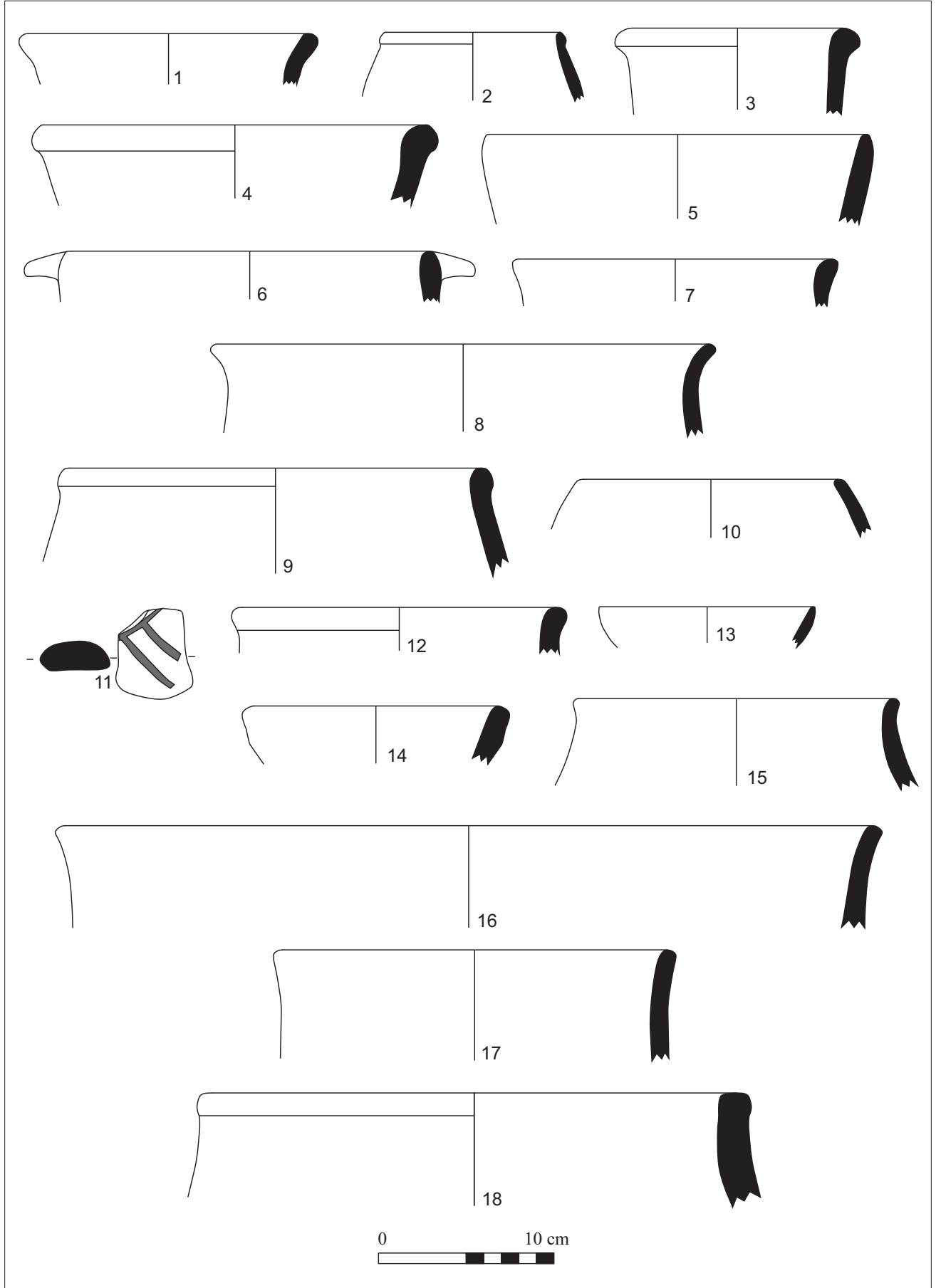
tarihlendirilmektedir (Palmieri, 1967, Fig. 12.10). Ağız kenarından tutamaklı, kırmızı siyah açık çömleğin formu (Lev. 4.6), Arslantepe VID'den bilinen bir form olup ETÇ III'ün başlarına tarihlendirilmektedir (Conti & Persiani, 1993, Fig. 8.10). Kahverengi açık, hafif dışa çekik ağızlı, düz boyunlu çömlek (Lev. 4.7), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 12.14), Arslantepe VIC (Conti & Persiani, 1993, Fig. 7.9), Korucutepe (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E1f) ve İmikuşağı'nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 7.4) açığa çıkarılan ETÇ II-III'de kullanılan çömlek formları ile benzerdir.

Karakale Yerleşimi

Tataruşağı Köyü'nün 300 m kuzeyinde, deniz seviyesinden 1604 m yükseklikte, kuzey-güney eğimli 120 m uzunluğunda, yaklaşık 70 m genişliğinde bir sırt üzerine kurulmuş Karakale yerleşimi üzerinde saptanan ETÇ II-III'e ait seramikler, Akçadağ'ın yüksek yayla kültürlerine ait ETÇ seramik repertuarını yansıtmaktadır. Dışa çekik ağızlı, kırmızı siyah açık, taşçıklı, uzun boyunlu çömlek (Lev. 4.8), Değirmen-tepe (Esin, 1987, Pl. 53.24), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, 11.25), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 7.3) ve Korucutepe'den (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24. E6b; 1978, pl. 113.D) bilinen bir forma sahip olup ETÇ II-III'e tarihlendirilmiştir. Kahverengi açık, ağız kenarı kalınlaştırılmış, kısa boyunlu çömlek (Lev. 4.9), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 11.14) ve Arslantepe VIC'de (Conti & Persiani, 1993, Fig. 7.7) ETÇ II'ye ait çömlek formları ile benzerdir. Kahverengi açık, şişkin gövdeli, boyunsuz çömlek formu (Lev. 4.10), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 10.3), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 8.12), Köşkerbaba (Bilgi, 1987b, Pl. 149. A249) ve Arslantepe VID'de (Conti & Persiani, 1993, Fig. 8.10) bilinen bir form olup ETÇ II-III'e tarihlendirilmiştir. Krem renginde astar üzerine kahverengi boya bezemeli bir kulp parçası üzerindeki bezeme geleneği (Lev. 4.11), ETÇ II'de Yukarı Fırat Havzası'nda ortaya çıkan boya bezeme geleneğini yansıtmaktadır (Palmieri, 1967, Fig. 19.1; Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 8.7,10).

Kasap Yerleşimi

Ortaköy Köyü'nün yaklaşık 3 km güneyinde yer alan Kasap Yaylası'nda, deniz seviyesinden 1772 m yükseklikte, düz bir alana kurulmuş olan Kasap yerleşiminde kahverengi açık mal grubuna ait seramik parçaları saptanmıştır. Buluntular oldukça geniş bir alanda çok az sayıda saptanmış olduğundan yerleşimin boyutlarını saptamak güçtür. Ağız kenarı kalınlaştırılmış, boyunlu çömlek (Lev. 4.12) Arslantepe VID (Conti & Persiani, 1993, Fig. 10.1), Korucutepe (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E3b, E4) ve İmikuşağı'nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 5.10) ETÇ II-III'de bilinen bir forma sahiptir.

Levha 4Akçadağ Yüksek Yayla Yerleşimleri Erken Tunç Çağı Seramikleri / *Early Bronze Age Ceramics of the Highland Settlements in Akçadağ*

Köyiçivarı Yerleşimi

Güneşli Köyü'nde Köyiçivarı adı verilen mevkide, batı-doğu eğimli bir arazi üzerinde, deniz seviyesinden 1557 m yükseklikte, modern bahçecilik faaliyetleri nedeniyle büyük oranda tahrip olmuş bir yerleşim olan Köyiçivarı yerleşimi yüzeyinde kırmızı siyah açıkli çok sayıda ETÇ seramiği saptanmıştır. Yerleşimdeki tahribat ve buluntuların geniş bir alana yayılması nedeniyle, yerleşimin ebatlarını saptamak oldukça güçtür. Dışı kırmızı, içi siyah, iyi açılanmış kâse (Lev. 4.13), Yukarı Fırat Havzası'nda ETÇ I'de sıklıkla kullanılan bir form olup Orta Anadolu etkili kırmızı siyah açıkli seramik geleneğini yansıtmaktadır (Palumbi, 2008, Fig. 6.19/6, 6.30/4, 6.46/4, 6.57/1).

Memetliuşağı Yerleşimi

Ortaköy Köyü'nün yaklaşık 1 km kuzeybatısında, deniz seviyesinden 1800 m yükseklikte, yaklaşık 100 m x 70 m ebatlarında bir tepelik alanın sırtına kurulmuş olan Memetliuşağı yerleşimi, bazalt kaynaklarının yoğun olduğu bir arazi üzerinde ve çakmaktaşı kaynakları açısından zengin bir bölgede yer almaktadır. Yerleşiminin yüzeyinde koyu yüzü, alacalı, kahverengi ve siyah, açıkli seramikler yanında çok sayıda kırmızı siyah açıkli seramik parçaları ETÇ seramik repertuarını yansıtmaktadır. Kırmızı siyah açıkli, taşçıklı kâse (Lev. 4.14), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 12.4) ve Arslantepe VID'den (Conti & Persiani, 1993, Fig. 8.7) bilinmekte olup ETÇ II'den ETÇ III'ün başlarına kadar kullanılmış bir formdur. Hafif dışa çekik ağızlı, kısa boyunlu, şişkin gövdeli, kırmızı siyah açıkli çömleğin formu (Lev. 4.15), Bükyeri Höyüğü (Kökten, 1976, Pl. 7.5), Değirmen-tepe (Esin, 1987, Pl. 53.18), Arslantepe VIB2 (Palumbi, 2008, Fig. 6.20/2) ve Gelinciktepe'den (Palmieri, 1967, Fig. 11.22) bilinmekte olup ETÇ I'in sonları-ETÇ II boyunca kullanılmıştır.

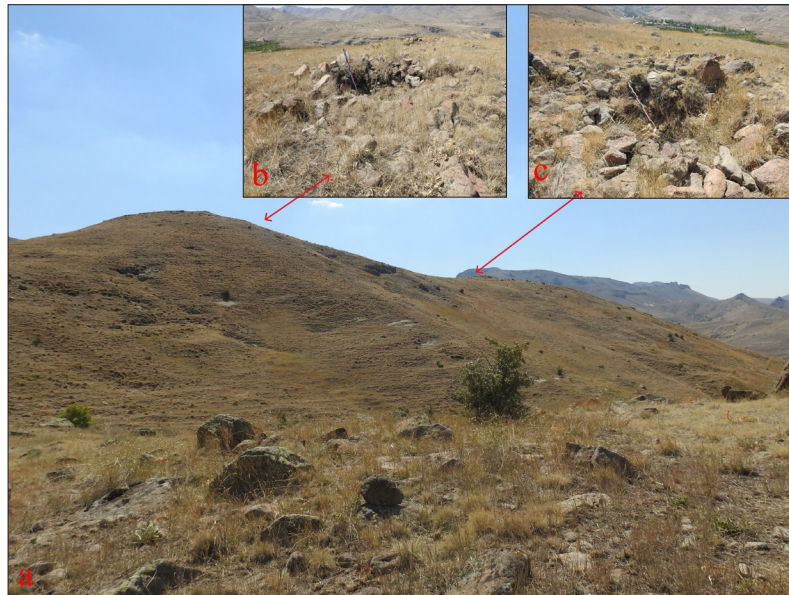
Hafif dışa çekik ağızlı, uzun boyunlu, kırmızı siyah açıkli çömlek formu (Lev. 4.16), ETÇ I'de Arslantepe VIB1-VIB2 (Palumbi, 2008, Fig. 6.20/5; Palumbi, 2012, Fig. 3. j) ve ETÇ II'de Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 11.26) kullanılan bir formdur. Düz boyunlu, hafif dışa çekik ağızlı, kırmızı siyah açıkli çömlek (Lev. 4.17), ETÇ I'de Arslantepe VIB1-VIB2'de (Palumbi, 2008, Fig. 6.20/6; Palumbi, 2012, Fig. 3. c), ETÇ II'de Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 11.24) kullanılan kırmızı siyah açıkli çömlek geleneğini yansıtmaktadır. Ağız kenarı kalınlaştırılmış, kırmızı siyah açıkli, boyunlu çömlek (Lev. 4.18), Değirmen-tepe (Esin, 1987, Pl. 54.13), Arslantepe VIC (Conti & Persiani, 1993, Fig. 7.7), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 11.6), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 5.8) ve Korucutepe'de (Kelly-Buccellati, 1978, Pl. 112.K) ETÇ II-III geçiş aşamasında kullanılan çömlek formunu yansıtmaktadır.

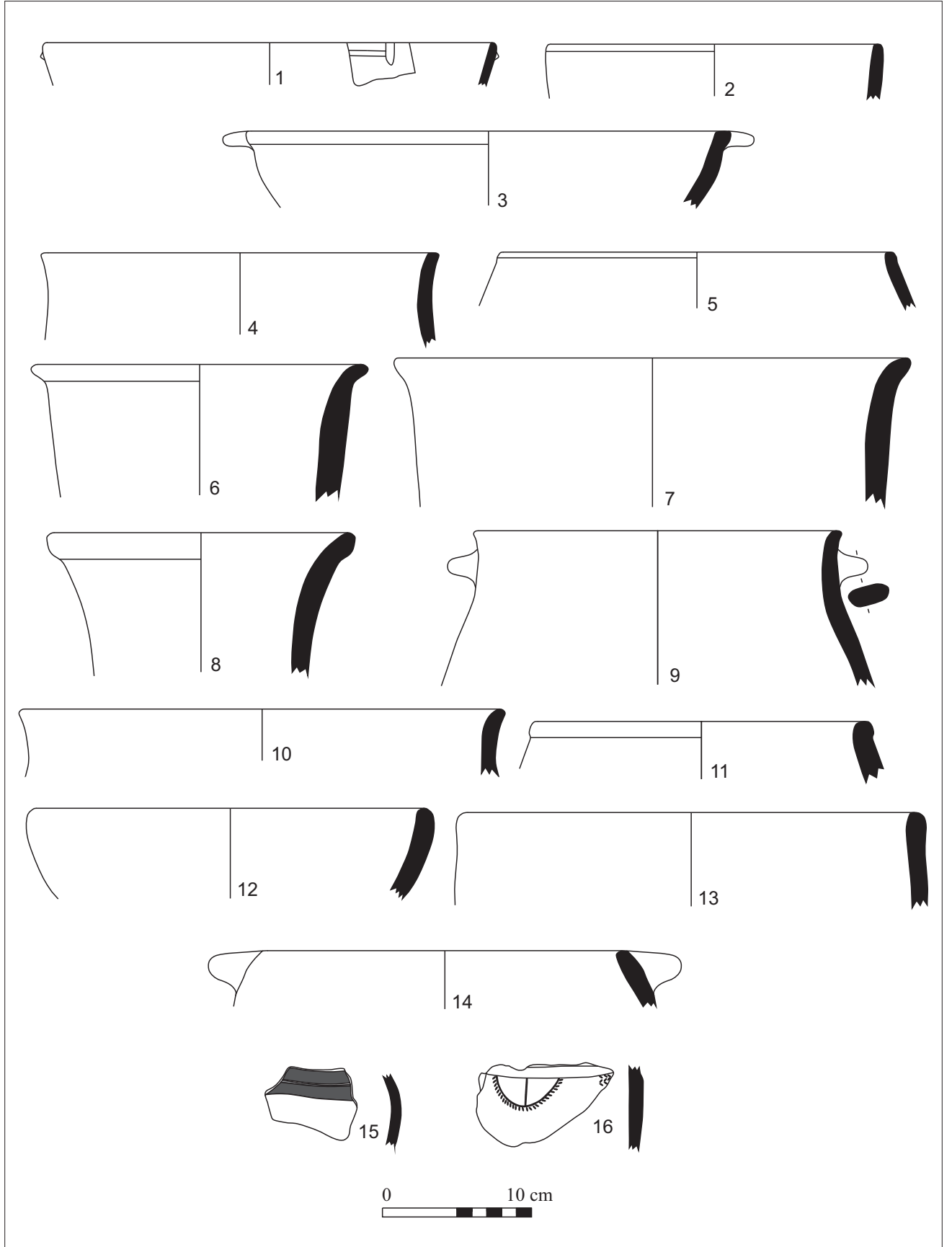
Sakaltutan Yerleşimi

Bekiruşağı Köyü, Çay Sokağı'nın yaklaşık 1,5 km güneydoğusunda, deniz seviyesinden 1864 m yükseklikte, kuzeydoğu-güneybatı eğimli bir tepe üzerinde yer alan Sakaltutan yerleşiminde (Fig. 4a), kurgan olabilecek onlarca kromlek ve ETÇ'ye ait kırmızı siyah, siyah, kahverengi siyah alacalı ve kahverengi açıkli çok sayıda seramik materyal saptanmıştır. ETÇ buluntuları yaklaşık 430 m x 300 m ebatlarında bir alana yayılmıştır. Bölgede ETÇ sırt yerleşimlerinin tipik bir örneğini sunan Sakaltutan yerleşiminin üzerinde yer alan kromleklerin bir kısmı kaçak kazılar nedeniyle tahrip olmuştur. ETÇ kurganları olarak düşündüğümüz bu kromleklerin (Fig. 4b-c) zeminden yükseklikleri yaklaşık 40-50 cm, çapları ise 3 m ile 5 m arasında değişmektedir (Dönmez, 2023, s. 343).

Figür 4

Sakaltutan Batı Yamacı (a) ve Sakaltutan Kurganları (b-c) / *Sakaltutan Western Slope (a) and Sakaltutan Kurgans (b-c)*.

Levha 5Akçadağ Yüksek Yayla Yerleşimleri Erken Tunç Çağı Seramikleri / *Early Bronze Age Ceramics of the Highland Settlements in Akçadağ*

Tepenin yüzeyinde ve tahrip edilen kromleklerin bulunduğu alanda, tamamı ETÇ seramiklerinden oluşan amorf malzeme toplanmıştır. Siyah renkli, iyi açıklanmış kâse (Lev. 5.1), Norşuntepe’de ETÇ I’de bilinmekte olup (Hauptmann, 1972, Pl. 72.5), üzerindeki rölyef bezeme geleneği, ETÇ I’de Norşuntepe (Palumbi, 2008, Fig. 6.46/10), Hinsor ve Sarsap Mevkii’nde (Burney, 1958, Fig. 171, 173) tespit edilen Kura-Aras etkili seramik materyal üzerinde görülmektedir. Kırmızı siyah açık mal grubuna ait, ağız kenarı hafif kalınlaştırılmış kâse (Lev. 5.2), Arslantepe VIC’de (Persiani, 2008, Fig. 2.2) ve Gelinciktepe’de (Palmieri, 1967, Fig. 10.8) bulunan ETÇ II kâseleri ile benzer formdadır. Kahverengi açık, ağız kenarından tutamaklı kâse (Lev. 5.3), form özellikleri açısından İmikuşağı’nda ETÇ II-III geçiş aşaması kâse formları ile oldukça benzerdir (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 5.12-13). Kırmızı siyah açık, uzun boyunlu çömlek (Lev. 5.4), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 11.3), Arslantepe VIC (Persiani, 2008, Fig. 2.4) ve İmikuşağı’nda (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 7.3) ele geçen çömlek formları ile benzer olup ETÇ II-III geçiş aşamasına tarihlendirilmiştir. İçbükey ağızlı, kahverengi açık, boyunsuz çömlek (Lev. 5.5), Arslantepe VIC (Conti & Persiani, 1993, Fig. 6.5) ve Gelinciktepe’den (Palmieri, 1967, Fig. 11.13) bilinen bir form olup ETÇ II’ye tarihlendirilmiştir.

Kulçukhan Yerleşimi

Nurhak Dağları üzerinde, ETÇ’nin önemli yerleşimlerinden biri olan Kulçukhan yerleşimi, Hançerli Köyü’nün 900 m batısında, deniz seviyesinden yaklaşık 1908 m yükseklikte, kuzey-güney eğimli bir tepelik alanın üzerine kurulmuş bir yerleşimdir (Fig. 5a). Uzunluğu yaklaşık 400 m, genişliği yaklaşık 40 ile 50 m arasında değişen bir tepelik alan üzerinde kurulmuş olan yerleşimin kaçak kazı yapılan noktalarında, taş duvar kalıntıları açıkça görülebilmektedir (Dönmez, 2023, 341, Res. 4). Yerleşimin yüzeyinde, tamamı ETÇ’ye ait seramik buluntular yanında öğütme taşı, birkaç parça çakmaktaşı çekirdek ve çakmaktaşı kesici alet parçası ele geçmiştir. Yerleşim, bulunduğu konum itibarıyla çakmaktaşı kaynaklarının bulunduğu alanlara yakındır. Yoğun seramik bulgu veren alanın güneyinde kurgan olabileceğini düşündüğümüz, üzeri taş ve toprakla örtülmüş bir kromlek mevcuttur. Yaklaşık 7 m yüksekliğinde ve 10 m çapındaki bu kromlekin tepe noktasındaki kaçak kazı çukurundan açığa çıkan seramik parçaları, yerleşimin tamamında ele geçen seramiklerle aynı özellikler taşıdığından bu kromlek, ETÇ’ye ait muhtemel bir kurgan olmalıdır (Fig. 5b).

Figür 5

Kulçukhan Doğu Yamacı (a) ve Kulçukhan Kurganı (b) / *Kulçukhan Eastern Slope (a) and Kulçukhan Kurgan (b)*

Yerleşimin yüzeyinde saptanan seramikler, kırmızı siyah, kahverengi, siyah ve kahverengi alacalı (Mottled Ware), açıkli seramiklerden oluşmaktadır. Kırmızı siyah açıkli, ağız kenarı hafif yuvarlatılmış, uzun boyunlu, hafif dış bükey ağızlı çömlek (Lev. 5.6), Gürcistan'da Didube ve Kiketi, Kuzeydoğu Anadolu'da Sos Höyük VA (Kiguradze & Sagona, 2003, Fig. 3.20/4, 3.28/5, 3.38/9), Pulur (Işıklı, 2005, Lev. 109), İremir ve Ernis (Burney, 1958, Fig. 37, 84), Yukarı Fırat Havzası'nda Tepecik (Esin, 1982, Pl. 74.11), Arslantepe VIB1-VIB2 (Palumbi, 2008, Fig. 4.4/4, 4.12/6, 6.8/5, 6.20/4; Palumbi, 2012, Fig. 3. g) ve Taşkun Mevkii'nde (Palumbi, 2008, 6.31/4) saptanan Kura-Aras etkili kırmızı siyah açıkli çömlek formları ile benzer olup bu çömlek formu, Transkafkasya ve Kuzeydoğu Anadolu'da Geç Kalkolitik, Yukarı Fırat Havzası yerleşimlerinde Geç Kalkolitik sonu-ETÇ I'e tarihlendirilmektedir. Uzun boyunlu, kırmızı siyah açıkli, dış bükey ağızlı çömlek (Lev. 5.7), Gürcistan'da Treli ve Nuli (Kiguradze & Sagona, 2003, Fig. 3.30/3; 3.37/1), Sos Höyük VA (Sagona & Sagona, 2000, Fig. 6.5), Arslantepe VIA-VIB1-VIB2 (Palumbi, 2008, Fig. 3.20/7; 4.4/7; 6.8/8; 6.20/5), Taşkun Mevkii (Palumbi, 2008, Fig. 6.31/12) ve Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 11.25) açığa çıkarılan kırmızı siyah açıkli çömlekler ile benzer forma sahip olup bu çömlek formu, Geç Kalkolitik'ten ETÇ II'nin başlarına kadar kullanılmıştır. Dış bükey ağızlı, uzun ve hafif dışa kıvrımlı bir boyna sahip kırmızı siyah açıkli çömlek (Lev. 5.8), Güzelova (Işıklı, 2005, Lev. 197), Taşkun Mevkii (Palumbi, 2008, Fig. 6.31/10), Tepecik (Palumbi, 2008, Fig. 6.55/7) ve Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 11.1) açığa çıkarılan kırmızı siyah açıkli, Kura-Aras etkili çömlek formları ile benzer olup ETÇ I'den ETÇ II başlarına kadar kullanılan bir formu temsil etmektedir. Hafif dışa kıvrımlı ve uzun boyunlu, boyundan tutamaklı, şişkin gövdeli, kırmızı siyah açıkli çömleğin formu (Lev. 5.9), Gürcistan'da Khizanant Gora (Kiguradze & Sagona, 2003, Fig. 3.23/13), Yukarı Fırat Havzası'nda Değirmen-tepe (Esin, 1987, Pl. 55.247) ve Arslantepe VIB1-VIB2'de (Palumbi, 2008, Fig. 6.8/3, 5, 6.20/1) kullanılmış bir form olup Transkafkasya'da Geç Kalkolitik, Yukarı Fırat Havzası'nda ETÇ I'e tarihlendirilmektedir. Hafif dışa çekik ağızlı, koyu yüzlü tek renkli çömlek (Lev. 5.10), Transkafkasya'da Didube, Khizanant Gora ve Samshvilde (Kiguradze & Sagona, 2003, Fig. 3.19/4-8, 3.26/1; Palumbi, 2008, Fig. 5.7/6), Kuzeydoğu Anadolu'da Karaz (Işıklı, 2005, Lev. 15) ve Yukarı Fırat Havzası'nda Arslantepe VIB1-VIB2 'de (Palumbi, 2008, Fig. 6.8/8, 6.20/5) bilinen bir form olup Transkafkasya'da Geç Kalkolitik, Kuzeydoğu Anadolu ve Yukarı Fırat Havzası'nda ETÇ I'e tarihlendirilmektedir. Ağız kenarı kalınlaştırılmış, şişkin gövdeli, boyunsuz, kahverengi açıkli çömlek (Lev. 5.11), İmikuşağı (Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 6.4), Korucutepe (Kelly-Buccelatti, 1974, Fig. 24.E10), Arslantepe VIC (Conti & Persiani, 1993, Fig. 6.5) ve Gelinciktepe'de (Palmieri, 1967, Fig. 11.13) bilinen bir form olup ETÇ II-III geçiş

aşamasına tarihlendirilmiştir. Hafif içe çekik ağızlı, kahverengi açıkli kâse (Lev. 5.12), Arslantepe VID'de boya bezemeli kâselerde kullanılan bir form olup ETÇ III'e tarihlendirilmiştir (Conti & Persiani, 1993, Fig. 9.7). Ağız kenarı kalınlaştırılmış, kahverengi açıkli çömlek (Lev. 5.13), Gelinciktepe (Palmieri, 1967, Fig. 12.5) ve Arslantepe VIC'de (Persiani, 2008, Fig. 2.1) kullanılan ve ETÇ II'ye tarihlendirilen çömlek formları ile benzerdir. İçbükey ağızlı, boyunsuz, şişkin gövdeli, ağız kenarından tutamaklı, kırmızı siyah açıkli çömlek (Lev. 5.14), ETÇ III'ün başlarında Arslantepe VID'de (Conti & Persiani, 1993, Fig. 8.10) ve Köşkerbaba'da (Bilgi, 1987b, Pl. 149. A-249) bilinen bir formu yansıtmaktadır. Kulçukhan yüzeyinde saptanan iki amorf seramik parçası (Lev. 5.15-16), ETÇ III'te Yukarı Fırat Havzası'nda sık kullanılan boya bezeme ve baskı bezeme geleneğine sahiptir (Burney, 1958, s. 203; Hauptmann, 1972, Pl. 74.1; Özdoğan, 1977, Pirot Höyük, Şemsiye Tepe, İmikuşağı, Pls. 69.10, 71.12, 72.25; Bilgi, 1987b, Pl. 150; Darga, 1987, Pl. 188.5; Conti & Persiani, 1993, Fig. 9.5,6, 10.4, 11.5,7,8; Özfırat & Sagona, 1996-97, Fig. 10).

Küçükkürne Köyü'nün yaklaşık 1.3 km batısında sarp kayalık alanların tepe kısmında, deniz seviyesinden yaklaşık 1641 m yükseklikteki Serkarte yerleşimi ve modern Bölüklü Köyünün 2.5 km güneybatısında, eski köy yerleşiminin bulunduğu tepelik alan üzerinde yer alan Bölüklü yerleşiminde saptanan kırmızı siyah açıkli, kaba, elde yapılmış form vermeyen amorf parçalar, yapım tekniği açısından bölgede saptanan EBÇ II-III seramikleri ile benzerdir. Serkarte ve Bölüklü yerleşimlerinde saptanan seramik bulgular oldukça geniş bir alana yayıldığından ve yerleşimlerdeki tahribattan dolayı ebatları saptanamamıştır.

TARTIŞMA

Yukarı Fırat Havzası'nda Geç Kalkolitik sonu-ETÇ I'in başlarında yerleşik tarıma dayalı merkezi organizasyonun çöktüğüne ve hayvancılık temelli göçebe organizasyona sahip grupların bölgede etkisini artırdığına dair bulgular, yapıların üzerine kurulan mevsimlik barınak izlerinden ve dışı siyah içi kırmızı, açıkli, Kura-Aras etkili seramiklerin yoğunluğundan anlaşılmaktadır (Van Loon, 1973, s. 360-361; Hauptmann, 1982, s. 24; Karaca, 1982, s. 72; Palumbi, 2008, s. 223-235; Palumbi, 2012, s. 262-276; Frangipane, 2012, s. 239-245). ETÇ'de Akçadağ'ın yüksek yayla kültürlerini oluşturan uzmanlaşmış pastoral mobilize grupların, Yukarı Fırat Havzası'nın neredeyse tamamına yayılan kırmızı siyah açıkli kap formlarına sahip olması, bu grupların kuzeydoğu-güneybatı arasında periyodik hareketliliğine işaret etmektedir. Kuzeydoğu Anadolu'da bugüne kadar yapılan araştırmalar neticesinde ETÇ I'de, özellikle Kura-Aras etkili kültüre sahip yerleşimlerin genelde ovada, derin vadilik

alanlarda ve havzalarda kurulmuş olduğu düşünülmüştür (Işıklı, 2012, s.103-104). Ancak, Akçadağ'da yapılan araştırmalar göstermiştir ki ETÇ I'de derin vadilik alanlar ve havzalarda kurulan yerleşimlerin yanı sıra rakımı 1400 m'nin üzerindeki sırt ve tepe yerleşimlerinde de Kura-Aras etkili seramik materyaller saptanmıştır. Akçadağ sınırları içerisindeki Nurhak Dağları'nın uzantıları üzerinde ve Sultansuyu Havzası içerisinde yer alan ETÇ yerleşimlerinde Kura-Aras seramiklerinin yoğunluğu ve yerleşimlerin bulunduğu bölgenin Amik Ovası ve Levant'a açılan geçiş güzergâhlarına sahip olması, MÖ 2800'lerde Kura-Aras kültürünün Amik Ovası ve Levant'a kadar yayılımında bu bölgenin önemine işaret etmektedir (Amiran, 1952; Palumbi & Chataigner, 2014, s. 254-257; Yalçın, 2020, s. 264-269, Fig. 1).

Frangipane, Arslantepe'de ETÇ I'e tarihlendirilen ve yerel kil yatakları kullanılarak üretilen kırmızı siyah açkılı seramiklerin tamamının değil, bir kısmının Kuzeydoğu Anadolu ve Güney Kafkasya tipolojisine benzediğini, bu seramik repertuarını üreten mobilize grupların Kura-Aras etkileşim döngüsüyle yakından ilişkili olarak etki alanlarını güneydoğu ve güneybatıya doğru genişletmek için baskı unsuru oluşturduğuna dikkat çekmektedir (2021a, s. 21). MÖ 3. binyılın ikinci yarısında, Yukarı Fırat Havzası'nda, kırmızı siyah açkılı seramikler, yeniden kurulan üretim sistemlerine ve farklı sosyo-kültürel modellere dâhil edilerek kullanım amacı, yapım tekniği ve formunda bir takım değişikliklerle üretilmeye devam etmiştir (Palumbi & Chataigner, 2014, s. 258). Bu durum, ETÇ I'de Kuzeydoğu Anadolu ve Güney Kafkasya kültürel dinamikleri ile yoğun etkileşimde bulunan pastoral grupların, ETÇ II-III'de kendi içerisinde bir takım farklılıklarla beraber daha bölgesel ve bağımsız bir sosyo-ekonomik örgütlenmeye gittiğine işaret etmektedir.

Pastoral göçebe toplumlarda, hiyerarşik politik organizasyon, bu toplumların iç dinamiklerinin bir sonucu olarak değil, yalnızca devletleşmiş toplumlarla geliştirilen dış ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkar (Sneath, 2007, s. 53). Göçebe ekonomisi, büyük oranda dış faktörlere bağlı istikrarsız bir ekonomik model içerisinde, göç güzergâhlarının belirlenmesi, otlak alanların kullanılması ve korunması ve olası kıtlık durumlarına karşı, bir üst örgütlenmeye ihtiyaç duyar (Khazanov, 1994, s. 148-149; 2009, s. 120). Pastoral göçebeliliğin en yaygın örgütlenme biçimini oluşturan ve parçalı bir politik organizasyon olan kabile örgütlenmelerinde, kabile şefleri veya yöneticileri dış saldırılar ve grup içi çatışmalarda güvenliği sağlamak, farklı gruplara karşı kabile bileşenlerini temsil etmek, otlak alanlara ve su kaynaklarına ulaşım ve kontrolü sağlamak, göç, ritüeller ve ortaklaşa işler gibi kolektif etkinliklerin kontrolünü sağlamakla yükümlüdürler (Salzman, 2004, s. 142-143). Yukarı Fırat Havzası'nın coğrafi özelliklerinin

tam göçebelikten ziyade, yarı göçebeliliğe izin vermesi nedeniyle otlak alanların ve göç yollarının belirlenmesi ve güvenliği konusunda pastoral yarı göçebe gruplar açısından sadece yerleşik tarım toplulukları ile değil, bu grupların kendi içerisinde de bir takım anlaşmazlıklar ve rekabet ortamı doğmuş olmalıdır. Özellikle farklı gruplar arasındaki politik anlaşmazlık ve çatışma durumlarında, savunma stratejisi önem kazanmış ve bu durum, mobilize grupların kendi içinde, muhtemelen savunma temelli bir üst örgütlenmeye sonuçlanan bir değişime yol açmıştır.

ETÇ I'e tarihlendirilen ve Arslantepe VIB1'de açığa çıkarılan seçkin mezarı ve bu mezardan çıkarılan metal eserler (Palumbi, 2011, s. 53-57), farklı sosyal organizasyona sahip iki grubun kültürel etkileşiminin bir sonucu olarak bölgede pastoral şeflerin servet biriktirmeye başladıklarının en açık kanıtı olarak düşünülebilir. Edens, Transkafkasya'da ve Pontus Bölgesi'nde, MÖ 3. binyılın ortalarında, kurgan geleneğine sahip hiyerarşik toplumların ortaya çıkışında, Doğu Anadolu ve Suriye-Mezopotamya Bölgesi'ndeki şehir devletleri ile özellikle kalay ve altın gibi madenlerin sirkülasyonunda, Transkafkasya'nın stratejik önemine ve bu etkileşimin Transkafkasya şefliklerinin zenginlik biriktirmesindeki etkisine değinmektedir (Edens 1995, s. 60-61). Nurhak Dağları'nın kuzeydoğu uzantıları üzerinde yer alan yüksek yaylalardaki ETÇ yerleşimlerinde tespit edilen ve kurgan tipi gömü geleneğini yansıtan kromlekler (Kulçukhan, Demirci, Sakaltutan kurganları), Transkafkasya ve Kuzeydoğu Anadolu'da tespit edilen kurganlar ile benzerdir (Edens, 1995, s. 55; Köroğlu, 2000, s. 3-5; Özırat, 2019). Bu kurganlar, bölgede Geç Kalkolitik sonuna doğru oldukça aktif olan pastoral göçebelerin Malatya Ovası'nda kurulan merkezileşmiş sosyal organizasyona sahip topluluklarla geliştirmiş oldukları kültürel ilişkilerin bir sonucu olarak uzaktan görünürlük açısından akraba grupların birer toplanma merkezi işlevinin yanı sıra göç yollarının, su kaynaklarının ve otlak alanların kontrolü açısından bir çeşit hâkimiyet sembolü olarak kullanılmış olmalıdır.

ETÇ I'in sonlarında savunma ve kontrol amaçlı yerleşim modeline doğru bir eğilimin ortaya çıktığını, Arslantepe'nin VIB2 tabakasında açığa çıkarılan sur kalıntısı da doğrulamaktadır (Frangipane, 2021b, s. 207). MÖ 3. binyılın ikinci yarısından itibaren, bölgede çatışma ve rekabetin baskın olduğu dönemde, küçük, yerel, "şeflik" sistemine dayalı bir iktidar biçiminin güçlendiğine işaret eden Malatya Ovası'nda, özellikle Fırat'ın batı bankında, bir çeşit merkez özelliği taşıyan, bir kısmı doğal tepeler üzerine kurulmuş çok sayıda yerleşimin varlığı bilinmektedir (Di Nocera, 2008, s. 637). Benzer durum Akçadağ'daki ETÇ yerleşimlerinde de saptanmış olup özellikle peyzaja hâkim konumda kurulan sırt ve tepe yerleşimleri, hayvancılık temelli bir

ekonomik modele sahip yarı göçer grupların bağımsız birer savunma ve kontrol merkezi özelliği taşımaktadır. Nitekim Akçadağ-Nurhak Dağları üzerinde ilk defa ETÇ'de kullanılmaya başlayan yerleşimlerden Demirci Kalesi, Darıca Kalesi, Kalebaşı, Karakale, Karadere, Höyüktepe gibi yerleşimlerin, Geç Bronz Çağı, Demir Çağı ve Ortaçağ'da önemli birer savunma ve kontrol merkezi işlevini devam ettirmiş olması, bu yerleşimlerin konumlarının ETÇ'nin uzmanlaşmış pastoral grupları tarafından özellikle seçildiğine işaret etmektedir (Dönmez 2022b, s. 31-39, Fig. 10, 12; 2023, s. 344-346).

SONUÇ

Malatya Ovası'nın güneybatısında, rakımı yüksek alanlarda kurulmuş ETÇ I yerleşimlerinin ortak özelliği, otlak alanlara, su kaynaklarına ve doğal geçitlere hâkim bir konumda yer almalarıdır. Doğal peyzajı kontrol edebilecek konumda bulunan ETÇ I yerleşimlerinin neredeyse büyük bir kısmı ETÇ II-III boyunca kullanılmaya devam etmiş olmakla birlikte, ETÇ II-III boyunca, yüksek dağlık alanlardaki sırt ve tepe yerleşimlerinde dramatik bir artış söz konusudur. Özellikle ETÇ I'in sonu ile ETÇ II ve III'e tarihleyebileceğimiz sırt yerleşimlerinin ebatları, kültür dolgularının kalınlığı, stratejik konumu, akarsu kaynakları ile ilişkisi, bu yerleşimlerin bir kısmında kurgan karakteri taşıyan, üzeri toprak ve taşlarla örtülerek oluşturulmuş kromleklerin varlığı, ETÇ I'de bu yerleşmelerin kalıcı birer yerleşim yeri eğilimi taşıdığına ya da periyodik aralıklarla yoğun kullanıldığına ve ETÇ II-III'de kalıcı yerleşime dönüştüğüne işaret etmektedir. Havza yerleşimlerinden Konçur Höyük, Bağcağız-Tepecik, Yukarıörükçü, Kuyular, Bayramlar Tepesi, Sincik Höyük, Seyfolar Höyük, Ören Höyük, İkinciler Höyük ve Bölüklü yerleşimleri, yüksek dağlık alanlarda, Kalebaşı, Karadere, Kulçukhan, Karakale, Köyiçicivarı, Darıca Kalesi, Höyüktepe, Sakaltutan, Köyiçi ve Demirci Kalesi yerleşimlerinin boyutları, stratejik konumları, akarsu kaynakları ile ilişkisi, peyzaja hâkimiyetleri ve kültür dolgularının kalınlığı göz önüne alındığında ETÇ'de kalıcı yerleşim olarak kullanılmış olabilecekleri düşünülmektedir.

Akçadağ'ın yüksek yaylaları ve derin vadilik alanlarının, kısmi tarım yapılabilecek arazi şartlarına sahip olması, yerleşim modelleri ve seramik bulgular, bölgedeki ETÇ topluluklarının, Büyük Malatya Ovası'nda ETÇ II'nin sonlarından itibaren görülmeye başlayan tarım temelli yeniden merkezileşme ve sosyal örgütlenmeden bağımsız bir sosyo-ekonomik modele evrilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Yüksek yayla yerleşimlerinde, Malatya Ovası'na özgü boya bezemeli seramiklerin yok denecek kadar az olmasının yanı sıra Yukarı Fırat Havzası'nın neredeyse tamamına yayılan, pastoral göçebelere özgü, Kura-Aras seramiğinin yerel bir taklidi veya yorumu olarak niteleyebileceğimiz, kaba, elde

yapılmış, çoğunlukla mineral katkılı, kırmızı siyah açık, kahverengi açık ya da alacalı, ağız kenarı kalınlaştırılmış çömlek ve kâse formlarından oluşan seramiklerin yoğunluğu, uzmanlaşmış pastoral göçebelerin, Yukarı Fırat Havzası'nda, ETÇ boyunca, periyodik dolaşımına işaret etmektedir.

Tohma, Sultansuyu ve Akçadağ Ovası ETÇ araştırmaları sonucunda, seramik repertuarı çoğunlukla Malatya Ovası, Orta Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu kültürel etkisini taşımakla birlikte, özellikle Sultansuyu Havzası yerleşimlerinde saptanan birkaç seramik parçası örneği, bölgenin, Malatya Ovası ve Güneydoğu Anadolu kültürel etkileşimindeki önemini ortaya koymaktadır.

TEŞEKKÜR

2020-2021 yıllarında Akçadağ İlçesi'nde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarına katkılarından dolayı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İnönü Üniversitesi Rektörlüğü ve Arslantepe Arkeoloji Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, Akçadağ Belediyesi ve yüzey araştırması ekibine teşekkürlerimi sunarım. Özellikle seramik bulguların değerlendirmesi aşamasında bilimsel görüşlerini bizimle paylaşan Prof. Dr. Marcella Frangipane'ye ayrıca teşekkür ederim.

KATALOG

Kısaltmalar: Ağız Kenarı: ak; Amorf Parça: ap; Buluntu Yeri: by.; Çap: ç; Çark Yapımı: çy; El Yapımı: ey; Dış Yüzey: D.; İç Yüzey: İ.; Hamur: H.; Yükseklik: y.

Lev. 1. 1. ak, by. Bağcağız-Tepecik, ç. 22 cm, çy, 7.5 YR 8/3 açık krem rengi astar üzerine 7.5 YR 4/1 grimsi kahverengi tonda şevron, paralel bant bezemeli, ağız kenarı dikey paralel şerit bezemeli, çok az kireç, mika ve ince saman katkılı.

Lev. 1.2. ak, by. Bağcağız-Tepecik, ç. 20 cm, ey, 10 YR 8/1 açık gri renkte astarlı, H. 5 YR 8/3 açık sarımsı krem, pişirmeden kaynaklı gri alacalı, çok az taşçıklı, az mika katkılı, kötü açılanmış.

Lev. 1.3. ak, by. Bağcağız-Tepecik, ç. 14 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 7.5 YR 8/3 açık portakal rengi astarlı, çok az mika, ince saman, kireç ve şamot katkılı, taşçıklı, kötü açılanmış.

Lev. 1.4. kâse, by. Bağcağız-Tepecik, ağız ç. 11.5 cm, y. 6.9 cm, dip ç. 3 cm, ey, D. 5 YR 7/8 kırmızı astarlı, İ. 7.5 YR 2/1 siyah, çok az mika, kireç ve saman katkılı.

Lev. 1.5. ak, by. İkinciler Höyük, ç. 25 cm, ey, 5 YR 7/3 grimsi kahverengi astarlı, iyi açılanmış, pişirmeden kaynaklı siyah alacalı, kireç ve mika katkılı.

Lev. 1.6.ak, by. İkinciler Mezarlığı, ç. 12 cm, ey, 7.5 YR 7/2 krem renginde astarlı, taşçıklı, mika ve ince saman katkılı.

Lev. 1.7. ak, by. Ören Höyük, ç. 23 cm, ey, D. 7.5 YR 3/1 kahverengimsi siyah, İ. 7.5 YR 3/4 koyu kahverengi astarlı, iyi açılanmış, şamot, ince saman ve çok az mika katkılı, taşçıklı.

Lev.1.8. ak, by. Ören Höyük ç. 19 cm, ey, 5 YR 4/3 kahverengimsi gri renkte astarlı, açılanmış, ince saman katkılı, taşçıklı.

Lev. 1.9. ap, by. Ören Höyük, çy, 5 YR 7/3 krem renginde astarlı, üzerinde 5 YR 4/4 kahverengi boya bezemeli, ince kum ve çok az kireç katkılı, iyi açılanmış.

Lev. 1.10. ak, by. Bayramlar Tepesi ç. 16 cm, ey, 7.5 YR 5/1 kahverengimsi gri renkte, pişirmeden kaynaklı koyu gri renkte alacalı, şamot, yoğun mika ve ince saman katkılı, çok az taşçıklı.

Lev. 1.11. ak, by. Bayramlar Tepesi, ç. 16 cm, 7.5 YR 4/1 kahverengimsi gri renkte astarlı, iyi açılanmış, taşçıklı, ince kum ve çok az mika katkılı.

Lev. 1.12. ak, by. Kuyular Höyük, ç. 20 cm, ey, D. 5 YR 5/1 gri renkte, pişirmeden kaynaklı siyah alacalı, İ. 7.5 YR 7/2 gri renkte astarlı, iyi açılanmış, ince cidarlı, çok az taşçıklı, ince saman ve mika katkılı.

Lev. 1.13. ak, by. İskeletepe, ç. 42 cm, ey, 5 YR 7/3 kahverengimsi gri renkte, pişirmeden kaynaklı siyah alacalı, taşçıklı, ince saman ve mika katkılı.

Lev. 1.14. ak, by. İskeletepe, ç. 20 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 2.5 YR 6/8 kırmızı renkte, ince kum, ince saman ve çok az mika katkılı, iyi açılanmış.

Lev. 1.15. ap, by. İskeletepe, çy, 5 YR 7/4 kırmızımsı kahverengi astarlı, dış yüzeyinde 2.5 YR 5/4 kırmızımsı kahverengi boya bezemeli, taşçıklı, kireç, mika ve ince saman katkılı, ince cidarlı.

Lev. 1.16. ak, by. Seyfolar Höyük, ç. 24 cm, ey, 5 YR 6/4 kırmızımsı kahverengi astarlı, ince saman, şamot ve yoğun mika katkılı, açıklı.

Lev. 1.17. ak, by. Seyfolar Höyük, ç. 10 cm, ey, 5 YR 5/2 kahverengimsi gri renkte astarlı, iyi açılanmış, ince kum katkılı.

Lev. 1.18. ak, by. Sincik Höyük, ç. 20 cm, ey, 5 YR 5/6 kırmızımsı kahverengi astarlı, açıklı, pişirmeden kaynaklı siyah ve gri alacalı, taşçıklı, ince kum, ince saman ve şamot katkılı.

Lev. 2.1. ak, by. Yukarıörükçü, ç. 26 cm, ey, D.7.5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 7/4 mat kırmızı renkte astarlı, taşçıklı, ince saman, şamot ve mika katkılı, iyi açılanmış.

Lev. 2.2. ak, by. Yukarıörükçü, ç. 17 cm, ey, D. 5 YR 4/1 kahverengimsi siyah, İ. 7.5 YR 6/2 grimsi kahverengi astarlı, iyi açılanmış, ince saman, şamot ve çok az mika katkılı.

Lev. 2.3. ak, by. Yukarıörükçü Höyük, ç. 20 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 7/4 mat kırmızı renkte astarlı, ince saman, şamot ve mika katkılı.

Lev. 2.4. ak, by. Yukarıörükçü, ç. 14 cm, ey, 7.5 YR 3/1 kahverengimsi siyah renkte, iyi açılanmış, ince kum, şamot, ince saman ve çok az mika katkılı.

Lev. 2.5. ak, by. Yukarıörükçü, ç. 16 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 2.5 YR 7/3 mat kırmızımsı kahverengi astarlı, çok iyi açılanmış, ince saman, şamot ve mika katkılı.

Lev. 2.6. ak, by. Yukarıörükçü, ç. 20 cm, ey, 7.5 YR 8/3 krem renginde astar üzerine 7.5 YR 4/1 kahverengimsi siyah boya bezemeli, ince kum ve şamot katkılı.

Lev. 2.7. ak, by. Yukarıörükçü, ç. 31 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 5/1 kahverengimsi gri astarlı, iyi açılanmış, çok az kireç, şamot, ince saman ve mika katkılı.

Lev. 2.8. ak, by. Konçur Höyük, ç. 32 cm, ey, 5 YR 6/3 kahverengimsi gri renkte astarlı, taşçıklı, kireç katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 2.9. ak, by. Konçur Höyük, ç. 20 cm, ey, 7.5 YR 5/1 kahverengimsi gri renkte astarlı, iyi açkılanmış, ince kum ve mika katkılı.

Lev. 2.10. ak, by. Çığçığ Kayası, ç. 18 cm, ey, 10 YR 6/1 gri renkte astarlı, taşçıklı, iri saman katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 3.1. ak, by. Çaymevkii, ç. 26 cm, ey, 2.5 YR 5/6 kırmızımsı kahverengi astarlı, açkılanmış, yoğun mika, ince kum ve saman katkılı, pişirmeden kaynaklı siyah alacalı.

Lev. 3.2. ak, by. Çaymevkii, ç. 20 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 7/2 kahverengimsi gri astarlı, taşçıklı, ince saman, mika ve şamot katkılı.

Lev. 3.3. ak, by. Darıca Kalesi, ç. 16 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 7.5 YR 8/4 sarımsı portakal renginde astarlı, taşçıklı, mika katkılı, açkılı.

Lev. 3.4. ak, Demirci Kalesi, ç. 14 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, İ. 7.5 YR 6/3 kahverengi astarlı, ince kum, mika ve şamot katkılı, iyi açkılanmış.

Lev. 3.5. ak, by. Demirci Kalesi, ç. 18 cm, ey, 5 YR 6/4 kahverengi astarlı, şamot, mika ve ince saman katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 3.6. ak, by. Köyiçi, ç. 18 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 2.5 YR 6/8 kırmızımsı kahverengi astarlı, taşçıklı, ince saman, mika, şamot ve ince kum katkılı, iyi açkılanmış.

Lev. 3.7. ak, by. Köyiçi, ç. 22 cm; Y. 3.9 cm; 7.5 YR 8/4 krem rengi astar üzerine 7.5 YR 4/3 koyu kahverengi paralel bant bezemeli, çok az şamot ve mika katkılı.

Lev. 3.8. ak, by. Köyiçi, ç. 16 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, ağız kenarı ve İ. 5 YR 7/4 kahverengi astarlı, taşçıklı, şamot, mika ve çok az saman katkılı.

Lev. 3.9. ak, by. Köyiçi, ç. 22 cm, ey, 2.5 YR 6/6 kırmızımsı kahverengi astarlı, pişirmeden kaynaklı gri-siyah alacalı, taşçıklı, şamot, ince saman ve mika katkılı, kazıyarak açkılanmış.

Lev. 3.10. ak, by. Köyiçi, ç. 18 cm, ey, 7.5 YR 8/2 açık krem renginde astar üzerine 2.5 YR 5/6 kırmızımsı kahverengi boya bezemeli, çok az mika katkılı.

Lev. 3.11. ak, by. Köyiçi, ç. 28 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, ağız kenarı ve İ. 5 YR 7/4 kırmızımsı kahverengi astarlı, kazıyarak açkılanmış, taşçıklı, mika ve saman katkılı.

Lev. 3.12. ak, by. Gürkaynak, ç. 28 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, İ. 2.5 YR 6/8 kırmızı astarlı, ince kum, mika, saman ve şamot katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 3.13. ak, by. Gürkaynak, ç. 30 cm, ey, 2.5 YR 6/6 kırmızımsı kahverengi astarlı, kötü açkılanmış, taşçıklı, saman, mika ve şamot katkılı, pişirmeden kaynaklı gri-siyah alacalı.

Lev. 3.14. ak, by. Karadere, ç. 30 cm, ey, D. 5 YR 3/1 kahverengimsi siyah üzerine 5 YR 7/1 açık gri renkli astarlı, İ. 2.5 YR 7/6 kırmızı renkli astarlı, H. 5 YR 8/3 krem, taşçıklı, şamot, çok az mika ve saman katkılı, kazıyarak açkılanmış.

Lev. 3.15. ak, by. Karadere, ç. 26 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 2.5 YR 6/6 kırmızımsı kahverengi astarlı, taşçıklı, şamot, mika ve saman katkılı, kazıyarak açkılanmış, iyi pişirilmiş.

Lev. 3.16. ak, by. Karadere, ç. 20 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 7/4 mat portakal renginde astarlı, taşçıklı, şamot, saman ve çok az mika katkılı, kazıyarak açkılanmış.

Lev. 3.17. ak, by. Karadere, ç. 12 cm, ey, 5 YR 7/4 kahverengi astarlı, dış yüzeyi pişirmeden kaynaklı çok hafif gri alacalı, ince kum, mika, ince saman ve çok az kireç katkılı.

Lev. 3.18. ak, by. Karadere, ç. 10 cm, ey, 5 YR 4/1 grimsi siyah renkte, iyi açkılanmış, ince saman ve çok az mika katkılı.

Lev. 3.19. ak, by. Pınaringözü, ç. 12 cm, ey, 7.5 YR 2/1 siyah, taşçıklı, mika ve ince saman katkılı, iyi açkılanmış.

Lev. 3.20. ak, by. Pınaringözü, ç. 26 cm, ey, D. 7.5 YR 4/1 kahverengimsi siyah, İ. 5 YR 6/4 grimsi kahverengi astarlı, taşçıklı, mika, saman ve şamot katkılı, kazıyarak açkılanmış.

Lev. 4.1. ak, by. Höyüktepe, ç. 16 cm, ey, 5 YR 6/3 mat kahverengi astarlı, çok iyi açkılanmış, taşçıklı, mika ve ince saman katkılı.

Lev. 4.2. ak, by. Höyüktepe, ç. 10 cm, ey, 5 YR 4/1 grimsi siyah renkte, iyi açkılanmış, ince saman ve çok az mika katkılı.

Lev. 4.3. ak, by. İskendertepe, ç. 12 cm, ey, 7.5 YR 6/3 kahverengi astarlı, kazıyarak açkılanmış, pişirmeden kaynaklı gri alacalı, taşçıklı, ince saman ve çok az mika katkılı.

Lev. 4.4. ak, by. İskendertepe, ç. 22 cm, ey, 7.5 YR 7/3 açık kahverengi astarlı, kazıyarak açkılanmış, taşçıklı, mika ve ince kum katkılı.

Lev. 4.5. ak, by. Kalebaşı, ç. 22 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 7.5 YR 6/3 grimsi kahverengi astarlı, ince saman, kireç ve çok az mika katkılı, iyi açkılanmış.

Lev. 4.6. ak, by. Kalebaşı, ç. 22 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 6/4 kırmızımsı kahverengi astarlı, taşçıklı, mika ve ince saman katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 4.7. ak, by. Kalebaşı, ç. 18 cm, ey, 5 YR 7/3 mat kahverengi astarlı, kazıyarak açkılanmış, taşçıklı, saman katkılı.

Lev. 4.8. ak, by. Karakale, ç. 28 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 7/3 kahverengi astarlı, taşçıklı, mika ve şamot katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 4.9. ak, by. Karakale, ç. 24 cm, ey, 5 YR 6/4 kahverengi astarlı, kireç, taşçık, şamot ve mika katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 4.10. ak, by. Karakale, ç. 18 cm, ey, 5 YR 6/4 kahverengi astarlı, pişirmeden kaynaklı siyah alacalı, kötü açkılanmış, ince kum ve mika katkılı.

Lev. 4.11. kulp, by. Karakale, çy, 7.5 YR 8/3 krem renginde astar üzerine 2.5 YR 5/3 kahverengi boya bezemeli, taşçıklı, ince saman ve şamot katkılı.

Lev. 4.12. ak, by. Kasap, ç. 18 cm, ey, 7.5 YR 6/6 kahverengi astarlı, iyi açkılanmış, taşçıklı, saman ve mika katkılı.

Lev. 4.13. ak, by. Köyiçicivarı, ç. 12 cm, ey, D. 5 YR 7/4 kırmızı renkte astarlı, İ. 7.5 YR 2/1 siyah, ince saman ve mika katkılı, iyi açkılanmış.

Lev. 4.14. ak, by. Memetliuşağı, ç. 14 cm, ey, D. 5 YR 2.1 siyah, ağız kenarı ve İ. 2.5 YR 5/6 kahverengi astarlı, taşçıklı, saman, yoğun mika ve şamot katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 4.15. ak, by. Memetliuşağı, ç. 18 cm, ey, D. 5 YR 2.1 siyah, ağız kenarı ve İ. 5 YR 6/4 kırmızımsı kahverengi astarlı, taşçıklı, mika ve saman katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 4.16. ak, by. Memetliuşağı, ç. 32 cm, ey, D. 5 YR 2.1 siyah, ağız kenarı ve İ. 5 YR 7/4 kahverengi astarlı, taşçıklı, saman, yoğun mika ve çok az şamot katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 4.17. ak, by. Memetliuşağı, ç. 22 cm, ey, D. 5 YR 2.1 siyah, İ. 7.5 YR 7/4 kahverengi astarlı, ince kum, mika, şamot ve saman katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 4.18. ak, by. Memetliuşağı, ç. 26 cm, ey, D. 5 YR 2.1 siyah, ağız kenarı ve İ. 2.5 YR 6/6 kırmızımsı kahverengi astarlı, ince kum, saman ve mika katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 5.1. ak, by. Sakaltutan, ç. 30 cm, ey, 7.5 YR 2/1 siyah, iyi açkılanmış, ince kum ve mika katkılı, ince cidarlı.

Lev. 5.2. ak, by. Sakaltutan, ç. 22 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 6/4 kırmızımsı kahverengi astarlı, taşçıklı, kum ve mika katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 5.3. ak, by. Sakaltutan, ç. 32 cm, ey, 5 YR 6/4 kırmızımsı kahverengi astarlı, pişirmeden kaynaklı gri alacalı, yoğun kum, saman ve mika katkılı, kazıyarak açkılanmış.

Lev. 5.4. ak, by. Sakaltutan, ç. 26 cm, ey, D. 7.5 YR 2/1 siyah, İ. 2.5 YR 6/6 kırmızı renkte astarlı, iyi açkılanmış, ince kum, şamot ve mika katkılı.

Lev. 5.5. ak, by. Sakaltutan, ç. 26 cm, ey, 5 YR 6/4 kırmızımsı kahverengi astarlı, pişirmeden kaynaklı grimsi siyah alacalı, ince saman, kum ve mika katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 5.6. ak, by. Kulçukhan, ç. 22 cm, ey, D. 7.5 YR 3/1 siyah, İ. 5 YR 5/4 kırmızımsı kahverengi astarlı, kazıyarak açkılanmış, mika, ince saman, şamot ve ince kum katkılı.

Lev. 5.7. ak, by. Kulçukhan, ç. 34 cm, ey, D. 7.5 YR 3/1 siyah, İ. 5 YR 5/2 grimsi kahverengi astarlı, kazıyarak açkılanmış, taşçıklı, saman, mika ve şamot katkılı.

Lev. 5.8. ak, by. Kulçukhan, ç. 20 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 6/3 mat portakal renginde astarlı, kazıyarak açkılanmış, şamot, kum, saman ve yoğun mika katkılı.

Lev. 5.9. ak, by. Kulçukhan, ç. 24 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 5/2 grimsi kahverengi astarlı, kazıyarak açkılanmış, taşçıklı, saman ve mika katkılı.

Lev. 5.10. ak, by. Kulçukhan, ç. 32 cm, ey, 5 YR 3/1 kahverengimsi siyah, kazıyarak açkılanmış, saman, çok az mika ve çok az kum katkılı.

Lev. 5.11. ak, by. Kulçukhan, ç. 22 cm, ey, 5 YR 5/3 kahverengi astarlı, kazıyarak açkılanmış, taşçıklı, şamot ve mika katkılı.

Lev. 5.12. ak, by. Kulçukhan, ç. 26 cm, ey, 5 YR 6/2 grimsi kahverengi astarlı, ince kum, şamot, ince saman ve yoğun mika katkılı, kötü açkılanmış.

Lev. 5.13. ak, by. Kulçukhan, ç. 18 cm, ey, 2.5 YR 5/6 kırmızımsı kahverengi astarlı, dış yüzeyinde pişirmeden kaynaklı gri-siyah alacalı, kötü açkılanmış, taşçıklı, şamot, yoğun mika ve ince saman katkılı.

Levha. 5.14. ak, by. Kulçukhan, ç. 24 cm, ey, D. 5 YR 2/1 siyah, İ. 5 YR 6/3 mat portakal renginde astarlı, kazıyarak açkılanmış, şamot, kum, saman ve yoğun mika katkılı.

Lev. 5.15. ap, by. Kulçukhan, ey, 7.5 YR 8/2 açık krem rengi astar üzerine 5 YR 5/4 kırmızımsı kahverengi paralel bant bezemeli, ince saman ve çok az mika katkılı, çok az taşçıklı, açkılanmış.

Lev. 5.16. ap, by. Kulçukhan, ey, 2.5 YR 6/6 kırmızımsı kahverengi astarlı, pişirmeden kaynaklı gri-siyah alacalı, ince saman ve yoğun mika katkılı, çok az taşçıklı.

KAYNAKÇA

- Abay, E. (2007). Southeastern Anatolia after the Early Bronze Age: Collapse or Continuity? A Case Study from the Karababa Dam Area. *Sociétés humaines et changement climatique à la fin du troisième millénaire: une crise a-t-elle eu lieu en Haute Mésopotamie?* (s. 403-413) içinde. Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil.
- Amiran, R. B. K. (1952). Connections between Anatolia and Palestine in the Early Bronze Age. *Israel Exploration Journal*, 272, 89-103.
- Arslan, H. (2002). *Akçadağ İlçesinin (Malatya) Coğrafyası* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Conti, A. M. & Persiani, C. (1993). When worlds collide. Cultural developments in Eastern Anatolia in the Early Bronze Age. M. Frangipane, H. Hauptmann, M. Liverani, P. Matthiae & M. Mellink (Ed.), *Between the Rivers and over the Mountains. Archaeologica Anatolica et Mesopotamica Alba Palmieri Dedicata. Dip. di Scienze dell'Antichità* (s. 361-413) içinde. Università di Roma La Sapienza.
- Bilgi, Ö. (1987a). Köşkerbaba Höyük Kazısı, 1978. *Lower Euphrates Project 1978-1979 Activities, METU*, Lower Euphrates Project Publications 1, 3, 189-216.
- Bilgi, Ö. (1987b). Köşkerbaba Höyük Kazısı, 1979. *Lower Euphrates Project 1978-1979 Activities, METU*, Lower Euphrates Project Publications 1, 3, 217-248.
- Burney, C. A. (1958). Eastern Anatolia in the Chalcolithic and Early Bronze Age, *Anatolian Studies* 8, 257-209.
- Darga, M. (1987). Şemsiyetepe Kazıları 1978-1979. *Lower Euphrates Project 1978-1979 Activities, METU*, Lower Euphrates Project Publications 1,3, 291-298.
- Di Nocera, G. M. (2008). Settlements, population and landscape on the Upper Euphrates between V and II millennium BC. Results of the Archaeological Survey Project 2003-2005 in the Malatya Plain. *Proceedings of the 5th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East* (s. 633-645) içinde. Madrid.
- Di Nocera, G. M. (2012). The Beginning of the Second Millennium BC in the Upper Euphrates: Isolation or Strong Regional Identity?, N. Laneri, P. Pfälzner & S. Valentini (Ed.), *Looking North. The Socioeconomic Dynamics of Northern Mesopotamian and Anatolian Regions during the Late Third and Early Second Millenium BC* (s. 105-116) içinde. Harrassowitz Verlag.
- Dönmez, S. (2019.) New Contributions to the Research on the Early Bronze Age in the Malatya Region, N. Durak & M. Frangipane (Ed.), *I. International Arslantepe Archaeology Symposium Proceedings* (s. 285-301) içinde. İnönü University Press.
- Dönmez, S. (2022a). 2019-2020 Yılları Yazıhan ve Akçadağ (Malatya) Yüzey Araştırmaları, C. Keskin (Ed.), *2019-2020 Yılı Yüzey Araştırmaları III* (s. 201-220) içinde. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Dönmez, S. (2022b). Akçadağ (Malatya) Demir Çağı Araştırmaları: Geç Bronz Çağı'ndan Demir Çağı'na Kültürel Devamlılık ve Değişim, *Cedrus X*, 23-46.
- Dönmez, S. (2023). Akçadağ (Malatya) Yüzey Araştırması-2021, *38. Araştırma Sonuçları Toplantısı III*, 339-357.
- Edens, C. (1995). Transcaucasia at the End of the Early Bronze Age. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 299/300, 53-64.
- Esin, U. (1979). Tepecik Kazısı, 1973, *Keban Project 1973 Activities, METU*. Keban Project Publications 1, 6, 79-112.
- Esin, U. (1982). Tepecik Kazısı, 1974, *Keban Project 1974-1975 Activities, METU*. Keban Project Publications 1,7, 71-118.
- Esin, U. (1987). Değirmentepe Kazısı, 1979, *Lower Euphrates Project 1978-1979 Activities, METU*. Lower Euphrates Project Publications 1,3, 89-116.
- Frangipane, M. (2012). The collapse of the 4th Millennium centralised system at Arslantepe and the far-reaching changes in 3rd Millennium societies, *Origini XXXIV*, 237-260.
- Frangipane, M. (2019) Arslantepe: The Rise and Development of a Political Centre. N. Durak & M. Frangipane (Ed.), *I. International Arslantepe Archaeology Symposium Proceedings* (s. 71-104) içinde. İnönü University Press.
- Frangipane, M. (2021a). Inter-cultural Connections and Changing Relations from the Late Chalcolithic to the Early Bronze Age in Eastern Anatolia, M. Bietak & S. Prell (Ed.), *Changing Clusters and Migration in the Near Eastern Bronze Age, The Enigma of the Hyksos, IV* (s. 13-30) içinde. Harrassowitz Verlag.
- Frangipane, M. (2021b). Cultures In Transition. Interpreting Time, Persistence, and Changes in the Archaeological Record, C. W. Hess & F. Manuelli (Ed.), *Bridging the Gap: Disciplines, Times and Spaces in Dialogue* (s. 192-212) içinde. ArchaeoPress.
- Hauptmann, H. (1972). Die Grabungen auf dem Norşun-Tepe, 1970, *Keban Project 1970 Activities, METU*. Keban Project Publications 1,3, 87-117.
- Hauptmann, H. (1976). Die Grabungen auf dem Norşun-Tepe, 1972, *Keban Project 1972 Activities, METU*. Keban Project Publications 1, 5, 41-100.
- Hauptmann, H. (1979). Die Grabungen auf dem Norşun-Tepe, 1973, *Keban Project 1973 Activities, METU*. Keban Project Publications 1, 6, 43-78.
- Hauptmann, H. (1982). Die Grabungen auf dem Norşuntepe, 1974, *Keban Project 1974-1975 Activities, METU*. Keban Project Publications 1,7, 15-70.
- Işıklı M. (2005). *Doğu Anadolu erken transkafkasya kültürünün karaz, Pulur ve Güzelova malzemesi ışığında tekrar değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Ege Üniversitesi.

- Işıklı, M. (2012). The subsistence economy of the Kura-Araxes folks in eastern Anatolia: Animal husbandry and pastoralism. *Azərbaycanın Erkən Əkinçilik Dövrü Abidələri (Məqalələr Toplusu)*, Bakü, 103-112.
- Işıklı, M. (2015). The Kura-Araxes culture in the Erzurum region: The process of its development. *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi (TÜBA-AR)* 18, 51-70.
- Karaca, Ö. (1982). Pirot Höyük 1981 Kazıları, 4. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 69-81.
- Kelly-Buccellati, M. (1974). The excavations at Korucutepe, Turkey, 1968-1970: Preliminary report. Part V: The early bronze age pottery and its affinities, *Journal of Near Eastern Studies* 33, 1, 44-54.
- Kelly-Buccellati, M. (1978). The early bronze age pottery: Descriptive and comparative analysis, M. N. van Loon (Ed.), *Korucutepe. Final report on the excavations of the Universities of Chicago, California (Los Angeles) and Amsterdam in the Keban reservoir, eastern Anatolia 1968-1970*, 2 (s. 67-121) içinde. North Holland Publishing Company.
- Khazanov, A. M. (1994). *Nomads and the Outside World*, J. Crookenden (Transl.). The University of Wisconsin Press.
- Khazanov, A. M. (2009). Specific Characteristics of Chalcolithic and Bronze Age Pastoralism in the Near East". J. Szuchman (Ed.), *Nomads, Tribes, and the State in Ancient Near East: Cross-Disciplinary Perspectives* (s. 119-127) içinde. The Oriental Institute of the University of Chicago.
- Kiguradze, T. & Sagona, A. (2003). On the Origins of the Kura-Araxes Cultural Complex. A.T. Smith & K.S. Robinson (Eds.), *Archaeology in the Borderlands: Investigations in Caucasia and Beyond* (s. 38-94) içinde. Cotsen Institute of Archaeology.
- Koşay, H. Z. (1976). Yeniköy Höyüğü Kazısı, 1972, *Keban Project 1972 Activities*, METU. Keban Project Publications 1, 5, 175-194.
- Kökten, İ. K. (1974). Keban Baraj Gölü Alanında Diptarih Araştırmaları, 1971, *Keban Project 1971 Activities*, METU. Keban Project Publications 1,4, 1-11.
- Kökten, İ. K. (1976). Keban Baraj Gölü Alanında Taş Devri Araştırmaları, 1972, *Keban Project 1972 Activities*, METU. Keban Project Publications 1,5, 1-8.
- Koroğlu, K. (2000). Çıldır Kurganları / The Kurgans of Çıldır, *Arkeoloji ve Sanat* 96, 2-11.
- Özdemir, A. (2021). Murat Höyük Erken Tunç Çağı III: Yerleşim yapısı, mimari ve seramik. A. Özdemir, Z. Kılınç & E. Demir (Ed.), *Erken Tunç Çağı'nda Murat Höyük* (s. 45-72) içinde. Ege Yayınları.
- Özdoğan, M. (1977). *Lower Euphrates Basin 1977 Survey*, METU. Lower Euphrates Project Publications 1, 2.
- Özfirat A. & Sagona, A. (1996-1997). Early Bronze Age Material from İmikuşağı, East-Central Anatolia, *Mediterranean Archaeology* 9-10, 127-149.
- Özfirat, A. (2019). Kurgans in the highlands of Eastern Anatolia: From the Kura-Araxes period to the Urartian Kingdom. N. Laneri, G. Palumbi & S. Müller Celka, (Eds.), *Constructing Kurgans: Burial mounds and funerary customs in the Caucasus and Eastern Anatolia during the Bronze and Iron Age* (s. 91-104) içinde. Arbor Sapientiae Editore.
- Palmieri, A. (1967). Insediamento del Bronzo Antico a Gelinciktepe (Malatya). *Origini* I, 117-193.
- Palumbi, G. (2008). *The red and black. social and cultural interaction between the upper euphrates and the southern Caucasus communities in the fourth and third millennium BC*. M. Frangipane (Ed.). Studi di Preistoria Orientale.
- Palumbi, G. (2011). The Arslantepe Royal Tomb and the Manipulation of the Kurgan Ideology in Eastern Anatolia at the beginning of the third millennium, E. Borgna & S. M. Celka (Ed.), *Ancestral Landscape, Burial Mounds in the Copper and Bronze Ages (Central and Eastern Europe-Balkans-Adriatic-Aegean, 4th-2nd Millennium B.C.)* (s.47-59) içinde. Travaux de la Maison de l'Étranger et de la Méditerranée 58.
- Palumbi, G. (2012). Bridging the Frontiers. Pastoral Groups in the Upper Euphrates Region in the Early Third Millennium BCE, *Origini XXXIV*, 261-278.
- Palumbi, G. & Chataigner, C. (2014). The Kura-Araxes culture from the caucasus to Iran, Anatolia and the Levant: Between unity and diversity. [Synthesis]. *Paléorient* 40, 2, 247-260.
- Persiani, C. (2008). Restless Settlers. Changing Settlement Patterns in the Early Bronze 2 at Arslantepe (Malatya, Turkey), *Proceedings of the 4th International Congress of the Archaeology of the Ancient Near East, Vol. 1* (s. 167-176) içinde. Freie Universität Berlin: Harrassowitz Verlag.
- Rova, E. (2000). Early third millennium B.C. painted pottery traditions in the Jezirah, C. Marro & H. Hauptmann (Ed.), *Chronologies des pays du Caucase et del'Euphrate aux IVe-IIIe millénaires* (s. 231-253) içinde. Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil.
- Sagona, A. (2000). Sos Höyük and the Erzurum region in late Prehistory: a provisional chronology for Northeast Anatolia, C. Marro & H. Hauptmann (Ed.), *Chronologies des pays du Caucase et del'Euphrate aux IVe-IIIe millénaires* (s. 329-373) içinde. Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil.
- Sagona, A. (2018). *The Archaeology of the Caucasus: From Earliest Settlements to the Iron Age*. N. Yoffee (Ed.). Cambridge University Press.
- Sagona, A. & Sagona, C. (2000). Excavations at Sos Höyük, 1998 to 2000: Fifth Preliminary Report, *ANES* 37, 56-127.
- Salzman, P. C. (2004). *Pastoralists. Equality, Hierarchy, and the State*. Westview Press.

- Sneath, D. (2007). *The Headless State: Arsitocratic orders, kinship society, and misrepresentations of nomadic inner Asia*. Colombia Universtiy Press.
- Solak, S. & Ünlügenç, U. C. (2012). Levent (Akçadağ-Malatya Batısı) ve Civarının Tektono-Stratigrafisi. *Çukurova Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi* 27, 4, 122-130.
- Van Loon, M. (1973). The Excavations at Korucutepe, Turkey, 1968-70: Preliminary Report. Part I: Architecture and General Finds, *Journal of Near Eastern Studies* 32, 4, 357-423.
- Yalçın, H. G. (2020). Settlement mound Tepecik and the Karaz culture in Eastern Anatolia. *Documenta Praehistorica XLVII*, 262-285.